Ivan Lungu

File de amintire

Redactor: Denise Idel

Toate drepturile asupra acestei cărți aparțin autorului

© Ivan Lungu
2005

Lui Puica

Cuvânt către cititor

Aş dori să adresez câteva cuvinte cititorilor. Adică să explic într-un fel ceea ce am intenționat să scriu. N-am vrut să fac literatură, ci pur şi simplu am dorit să aştern pe hârtie amintirea unor momente pe care le-am trăit în copilărie şi în tinerețe, fără înfloriturі, aşa simplu, cum s-au petrecut în realitate. În timp ce scriam mi se părea că fiecare frază este ca un gând, sau ca o idee pe care n-aş vrea să le stric, sau cărora n-aş vrea să le neg veridicitatea.

Mi s-a spus că materialul este prea sec, că nu este chiar literatură, ci mai degrabă seamănă a „raport de activitate", sau că este numai o simplă relatare jurnalistică. Da, într-adevăr, este un soi de jurnal de amintiri. De aceea l-am intitulat "File de amintire".

Sunt conştient de faptul că nu toate capitolele vor fi pe placul cititorului. Dar dacă măcar unele lucruri vor fi reținute, înseamnă că totuşi autorul a reuşit parțial ceea ce şi-a propus, adică să facă să rămână în amintirea semenilor săi anumite întâmplări petrecute în decursul atât de frământatului secol prin care am trecut.

Un prieten m-a întrebat: „Cu ce este mai diferit ceea ce scrii tu față de ce scriu alții?" „Cu nimic," i-am răspuns, „pur şi simplu mi-a venit să povestesc nişte evenimente pe care le-am trăit şi le-am pus pe hârtie". Asta-i tot!

Ivan Lungu

MAIMUŢELE

În anul 1979 am făcut o excursie la Paris împreună cu soţia şi cu fiica noastră. Chiar a doua zi după sosirea noastră acolo, plimbându-ne pe malul Senei, ceva m-a atras către o tarabă din mulţimea de acolo. M-am apropiat încet şi am văzut o statuetă de dimensiuni mici reprezentând trei maimuţe: "Nu vorbeşte", "Nu vede" şi "Nu aude". Dintr-o dată, amintirea mea s-a întors în timp, cu 40 de ani în urmă, purtându-mă la ultima mea întâlnire cu cele trei maimuţe, de pe vremea când domiciliau pe frumosul bufet din sufrageria bunicilor.

Când mama mi-a spus, după primirea scrisorii, că va veni mătuşa Bözsi – sora ei – şi voi pleca cu ea la bunici la Oradea, m-am bucurat nespus de mult. Când mi-a mai comunicat că vom pleca cu trenul, am sărit în sus şi am început să chiui de bucurie.

— „Şi tu cu tata nu veniţi?" am întrebat-o.

— „Noi vom veni peste o săptămână" mi-a răspuns ea. „Dar până atunci va trebui să te porţi frumos acolo, ca un băiat mare".

În sinea mea eram foarte bucuros, căci mi-aminteam ce bine fusese cu un an înainte la bunici, la Oradea. Şi pe urmă, cu trenul, „singur" numai cu Bözsi... Am să-i spun să nu uite să ia şi o sticlă de apă şi un sandwich. Ţineam minte că drumul încolo durează câteva ore şi că atunci când mergi la W.C.-ul din tren să faci pipi te zgâlţâie de abia îţi poţi ţine echilibrul.

Asta se întâmpla prin iunie 1939, când aveam patru ani.

În sfârşit, veni şi ziua călătoriei. Pregătiri mari, bineînţeles totul trebuia împachetat în faimosul *kalap kofer*[1], fără de care eu nu plecam în nici un voiaj. Şi, desigur, n-au fost uitate nici sacoşa cu mâncare – destul de multă – pregătită de mama şi nici sticluţa cu apă şi termosul cu cacao cu lapte, căci plecam la drum lung, de vreo cinci-şase ore. Îmi amintesc cum mulţi ani mai târziu, după întoarcerea ei din lagăr, Bözsi povestea cu mândrie la toată lumea ce copilaş cuminte am fost în tren şi cât de curios eram să aflu totul. În fiecare staţie întrebam ce este acolo si de ce nu coborâm şi noi să vedem. Ea îmi tot spunea că trebuie să ajungem cât mai repede la *Mamiko*[2] şi la *Nagyapa*[3], căci ştie ea că *Nagyapa* îmi pregăteşte o surpriză.

Ajunşi la Oradea seara, bunicii ne-au aşteptat în gară. De acolo am luat o birjă până la ei acasă. O altă plăcere, să străbaţi oraşul de la un capăt la celălalt, cocoţat sus pe capră lângă birjar, iar în jur să vezi totul iluminat frumos. Abia aşteptam să ajungem, căci ştiam că acasă mă aştepta cel mai frumos lucru,

---

[1] Geamantanaşul rotund pentru pălării (*magh.*)
[2] Mamaie (*magh.*)
[3] Tata mare (*magh.*)

statuia celor trei maimuțe – una nu aude, una nu vede, una nu vorbeşte – pe care o aveau „numai” bunicii mei şi eram convins că nicăieri în altă parte în lume nu mai exista aşa ceva. Şi într-adevăr, cum am intrat în casă, primul lucru pe care l-am făcut a fost să mă duc la maimuțele „mele”, să le anunț că am venit şi să le spun că o să le povestesc multe despre copiii cu care mă joc eu la Balta Sărată (localitatea de lângă Caransebeş unde locuiam cu părinții). După ce m-am spălat, am mâncat pe săturate *vajas pogácsa*[4] pe care bunica le făcea în mod special pentru mine – în fiecare zi, să fie proaspete.

Ca şi anul trecut, am fost culcat pe canapeluța de la picioarele patului lor, unde era foarte bine. În sinea mea, am sperat încă din tren, ba ce vorbesc eu, încă de acasă, că aşa se va întâmpla. Şi să vă spun de ce. Glasvandul care despărțea dormitorul de restul casei era întredeschis şi, din locul unde dormeam, se vedeau perfect maimuțele mele cu care puteam discuta în linişte până mă cuprindea somnul. Şi uite-aşa, le-am povestit totul, tot ce adunasem în mine atâta timp: le-am spus despre prietenii mei, Gyuszi şi Tomi Spaihert, despre câinele meu frumos, Axi, despre Țila, purceaua mea pe care o îngrijeam, despre broasca țestoasă pe care o țineam într-un butoiaş în grădină şi multe altele.

A doua zi dimineață veni surpriza de care-mi spusese mătuşa mea. Era o frumoasă zi de sâmbătă. Soarele strălucea pe cer, parcă special pentru noi, iar pomul din fața casei bunicilor – nu mai țin minte ce era – cu coroană alb-rozalie, căci înflorise chiar atunci, răspândea în aer o aromă minunată. Bunicul m-a luat la sinagogă. Mi-a pus în cap o *chipa*[5] albă mică şi când am întrebat ce este aceea, mi-a spus:

— „Aşa trebuie, toți bărbații merg la Templu cu capul acoperit!” el punându-şi, însă, numai pălăria.

— „Înseamnă că şi eu sunt bărbat, ca şi tine?” am întrebat eu.

— „Sigur, numai noi, bărbații, mergem la Templu!”

Îmi amintesc cât de mândru eram! L-am întrebat ce duce în săculețul pe care l-a luat cu el. Mi-a răspuns că voi vedea eu la sinagogă. Eram tare nerăbdător să aflu.

Sinagoga era o clădire „uriaşă” în viziunea mea de copil, iar în grădina din jurul ei erau multe flori colorate şi foarte frumoase. Bunicul îşi avea locul lui în rândul al doilea, pe primul scaun din culoarul de la mijloc. Mi-a spus că acesta este numai locul lui şi nimeni altcineva nu se aşază acolo în afara de el (asta numai sâmbetele). Eu am stat mai mult pe genunchii săi, sau chiar direct pe scaun, când se mai scula şi pleca de acolo. Şi apoi a urmat partea care mi-a plăcut foarte mult: s-au scos sulurile de Tora din Dulapul Sfânt şi au început să fie plimbate prin sinagogă. Când au ajuns în dreptul nostru, bunicul mi-a spus

---

[4] Un fel de pateuri mici cu unt (*magh.*)

[5] Acoperământul pentru cap pe care îl poartă obligatoriu bărbații în sinagogă şi permanent bărbații evrei religioşi (*ebr.*)

să apuc franjurile *Talitului*[6] lui şi să sărut Tora. Am aflat deci că *Talitul* era secretul din săculeț. N-am întrebat de ce, dar aşa am făcut. Am văzut că toți cei din jurul meu fac la fel şi, în plus, se uită în cartea din fața lor şi vorbesc singuri, aşa cum făceam şi eu uneori dar, probabil, fiind impresionat de tot ce era împrejur, n-am spus nimic până am ieşit. Afară, l-am întrebat pe bunicul ce tot bolboroseau cu toții în şoaptă?! Mi-a explicat că se rugau cu toții la Dumnezeu să fie bine şi pace şi toată lumea să aibă de mâncare. N-am prea înțeles eu multe, dar el a început să vorbească despre alte lucruri.

În drum spre casă – de data asta aveam timp, căci nu ne mai grăbeam – ne-am oprit la farmacia din colțul străzii Cuza Vodă, unde locuiau bunicii. Am intrat iar eu m-am dus direct la acvariul din vitrină, să văd peştii pe care îi ştiam de anul trecut. Nu ştiu dacă erau aceiaşi, dar îmi plăceau mult, mai ales cei aurii. Eram foarte fericit că mi s-a dat voie să-i hrănesc puțin. Mi se părea ca peştii mă priveau de parcă ar fi vrut să întrebe 'Dar tu cine eşti?' Apoi am plecat acasă unde, conform obiceiului, fiind deja ora prânzului, ne aştepta masa. Era lege. În fiecare sâmbătă bunica trebuia să pregătească *ciulent*[7] cu ciolan afumat, căci bunicul spunea că fără ciolan mâncarea aceea n-are nici un gust.

După prăjitură, bunicii şi cu mătuşă-mea s-au aşezat în foişorul umbros din fața intrării, pentru cafea, iar eu m-am dus la culcare, povestindu-le maimuțelor mele, prin glasvandul deschis, despre toate locurile unde fusesem în dimineața aceea, despre peşti şi despre Templu, unde femeile stăteau la balcon şi de unde, vorbind şi râzând, se uitau mereu jos la „noi, bărbații".

Duminică bunicul mi-a făcut o nouă surpriză. Ne-am dus cu toții la grădina zoologică – care mai există şi astăzi în Oradea – ca să văd animalele. Şi cât de multe erau acolo: maimuțe, lei, tigri, papagali, iepuri, rațe, porumbei, măgăruşi, cai, capre... Bineînțeles, cel mai interesant a fost elefantul, pe care l-am hrănit cu covrigi proaspeți. La început, ce-i drept, mi-a fost un pic frică, dar după ce bunicul i-a dat un covrig, am prins curaj şi i-am dat şi eu. Când am ajuns la maimuțe, bunicul mi-a dat în mână o banană şi mi-a spus să i-o întind celei din cuşcă. Eu am încercat să-i spun ceva acesteia, să-i povestesc de maimuțele mele de acasă, dar cea adevărată din fața mea nu era prea interesată de vorbele mele, ci doar de ce aveam în mână. Drept pentru care a întins brațul, mi-a luat banana şi a început s-o curețe. Abia am aşteptat să ajungem acasă să le povestesc "prietenelor" mele ce am văzut şi să adaug convins că maimuțele de acolo, de la grădina zoologică, nici nu se compară cu ele, cele trei „ale mele".

Au mai fost şi alte surprize, de pildă plimbarea cu tramvaiul pe Föuca[8], apoi mersul la cofetăria „Japport" unde, în timp ce bunicul şi-a citit ziarul înfăşurat pe nişte bețe, eu am mâncat un rulou mare cu frişcă. Foarte mult mi-a

---

[6] Şalul sfânt pe care-l îmbracă bărbații când se roagă în sinagogă (*ebr.*)
[7] Un fel de iahnie de fasole (*id.*)
[8] Strada principală din Oradea

plăcut şi plimbarea prin parcul Réday, plin de copaci, flori, câini, bănci şi mulți copii.

După o săptămână au venit şi părinții şi atunci ne-am dus şi la bunica cealaltă, din partea lui tata, la *Nagymama*[9]. Ea locuia dincolo de podul de peste Criş, într-o casă mai mare, la etajul de sus. Stătea împreună cu verişoara mea, Livia, cu tatăl acesteia, Joska, avocatul – fratele tatii – şi cu bona.

Mi s-a povestit că mama verişoarei mele fusese o femeie deosebit de frumoasă. Eu n-am cunoscut-o. Murise foarte de timpuriu, când Livia era încă mică, aşa că pe ea a crescut-o o bonă adusă special de la Viena. Când au fost deportați cu toții la Auschwitz, deşi verişoara mea avea deja 14 ani, domnişoara, care era austriacă, nu s-a despărțit de ea şi de bunica. A intrat şi ea în ghetou. De acolo, ținându-se de mână toate trei, au urcat în vagonul de vite cu care au fost duşi cu toții în lagăr.

În acel an, 1939, avea să fie ultima oară când mi-am văzut bunicii, verişoarele, mătuşile şi unchii, deoarece la sfârşitul lui, Oradea – împreună cu tot Ardealul – a fost cedată Ungariei şi granița s-a închis. Fratele mamei, Gyula, care lucra la Bucureşti, a trebuit să plece înapoi la Oradea, dar în drum spre casă a trecut pe la noi pe la Caransebeş. Eu am fost foarte fericit, căci mi-a lasat o pipă de-a sa, precum şi mănuşile lui de box, cu care după zece ani am început să învăț să boxez.

În vara anului de groază 1944 întreaga mea familie din Oradea – bunici, unchi, mătuşi, veri, verişoare – a fost deportată la Auschwitz. În total 30 de rude apropiate şi încă alte 40-50 mai îndepărtate, veri de-ai părinților, unchi. Dintre rudele apropiate s-au întors doar 3 persoane: Bözsi, Bandi – cumnatul lui tata – şi fiul lui, Tamás, vărul meu. Gyula, fratele mamei, căsătorindu-se apoi cu o fostă deportată, nu s-a întors în România, ci a plecat direct în Anglia şi de acolo în Canada.

De atunci au trecut mulți, mulți ani, cu toate necazurile şi bucuriile lor.

Astăzi, din păcate, nici măcar casa în care locuiau bunicii nu mai există.

Evident, reîntâlnirea cu „maimuțele mele” m-a bucurat mult. Şi, de atunci, „confidentele” mele din copilărie tronează la loc de cinste în biblioteca noastră din Haifa.

---

[9] Bunica (*magh.*)

POVESTEA LUI GYUSZI

Nopţile erau cam întunecoase şi nu prea calde în primăvara anului 1944, la Balta Sărată, o aşezare de la marginea oraşului Caransebeş unde locuiam noi. De fapt, locum meu de baştină. Luna lumina slab dincolo de nori, aruncând raze palide care făceau ca marginea de sus a pomilor să se reflecte pe cer ca un fundal de decor scenic.

Eu mă plimbam încolo şi încoace, îmbrăcat în hainuță şi ținând într-o mână un coşuleț. În cealaltă mână aveam un băț, de fapt o nuia groasă şi lungă. Stăteam de veghe sub fereastra lui Aladár *bacii*[10]. Venisem cu tata şi trebuia să păzesc geamul camerei cu pricina. Desigur, nu era prima dată când o făceam. Aladár *bacii* era un foarte bun prieten al tatii. Era maistru mecanic în fabrică şi se ocupa de secția de mobilă. Şi cum noi nu mai aveam radio pentru că ne fusese luat de legionari, tata venea la el să asculte ştirile în fiecare seară, la 10.30 când se difuza emisiunea postului „Radio Londra” în limba maghiară. De aici afla ştirile pe care le povestea a doua zi celor interesați.

Misiunea mea era foarte importantă, cel puțin aşa credeam eu. Eram convins că fără plimbarea mea pe sub geamul acela, timp de douăzeci de minute, radioul nu va transmite nimic. Consemnul nostru era că dacă se apropie cineva de geam, să bat de două ori cu nuiaua, iar după ce se îndepărtează, de trei ori. În fiecare seară aşteptam încordat, doar-doar, o veni cineva să-mi pot îndeplini misiunea. Adevărul e că rare au fost ocaziile şi atunci, când în sfârşit se apropia cineva, îmi bătea inima tare de emoție, dar simțeam că totul depinde numai de mine. Dacă venea cineva şi mă întreba ce fac eu la ora aceea târzie acolo, trebuia să răspund că-l aştept pe tata care s-a dus să ceară nişte piramidon[11].

Mersul la nenea Aladár devenise un obicei zilnic. Era şi foarte comod, căci locuia vizavi de noi, pe rândul celălalt de case, la vreo douăzeci de metri de casa noastră.

La intrarea în Balta Sărată – colonia fabricii de mobila „Mundus” unde lucra tata – era o uliță mai „lungă” (în viziunea mea de copil) şi de fiecare parte a acesteia era câte un rând de case fără etaj unde locuiau funcționarii şi meşterii din fabrică. Tot acolo era şi „popota” – aşa se numea cantina lor. Fiecare casă avea o gradiniță în față şi o curte şi o gradină mai mare în spate. Noi aveam în grădiniță patru brazi mari, două tufe de tuia şi o grămadă de flori aranjate frumos: trandafiri roşii si roz, garoafe, tuberoze, lalele, crizanteme albe, iar primăvara chiar şi ghiocei şi violete. Era să uit: era şi un prun mare în care mă cocoțam eu să-i culeg fructele. Tot acolo aveam şi un butoi cu apă în care „locuia” o broască țestoasă. Dar ăsta nu era singurul meu animal, căci în curtea din spate

[10] Nenea (*magh.*)
[11] Pastilă împotriva durerilor

mai aveam găini, gâşte, iepuri, o purcea, faimoasa „Ţila”, care mai făcea şi purcei şi, desigur, nu în ultimul rând mai era şi frumosul meu câine, Axi.

Radioul nostru ne fusese luat de mult, încă în 1941 – la prima mare percheziţie făcută de legionari – împreună cu puşca de vânătoare a tatii, cu pianul mamei (la care îmi plăcea şi mie foarte mult să zdrăngănesc şi pe care învaţasem chiar o melodie – desigur după auz), cu haina de blană a mamei, precum şi o cantitate importantă de lenjerie de pat din trusourile primite de mama de la bunica atunci când s-a căsătorit, aşa cum era obiceiul, precum şi multe borcane cu murături şi dulceaţă de care, sincer, mie mi-a părut foarte rău. Fiind tare supărat, l-am întrebat pe tata, după ce au plecat, de ce de la noi se iau atâtea lucruri şi de la alţii nu. Mi-a explicat că s-a luat şi de la Szirmai, şi de la Drach, şi de la Kelner şi chiar şi de la Váradi, pentru că toţi aceştia erau evrei şi erau obligaţi „să dea”, conform legii în vigoare atunci. Când au fost luate lucrurile, mama mi-a făcut semn să nu scot nici un cuvânt. Avea deja experienţă (de fapt şi eu), de când fusese arestat tata. Aşa că am tăcut chitic. Mă uitam doar după tot ce luau şi o vedeam pe mama plângând. Cel mai mult a suferit după pian.

De atunci nu s-a mai atins niciodată de acest instrument.

După mulţi ani, după război, eram deja în Bucureşti. Sora mea avea câţiva anişori. Mama a vrut ca ea să înveţe pianul, aşa că părinţii au hotărât să cumpere o pianină. Când au adus-o şi au pus-o la locul potrivit, mama s-a apropiat de ea, i-a ridicat capacul, s-a uitat la clape, l-a inchis la loc şi a mângâiat-o. Atât! Atunci i-am văzut ochii plini de lacrimi. Dar de cântat la acest instrument n-a mai făcut-o niciodată.

Trebuie să mărturisesc adevărul: cel mai rău mi-a părut când a doua zi după percheziţie au venit din nou legionarii şi mi-au luat câinele, pe Axi. Era un Saint-Bernard foarte frumos, cu o blană pufoasă albă, cu pete maro mari, pe care-l iubeam nespus şi care fusese tovarăşul meu de joacă de când aveam trei ani. Axi mă aştepta în fiecare dimineaţă la intrarea din spate de la bucătărie. Trebuia să-l încalec, apoi se scutura până îl apucam bine de coamă şi abia atunci începea cursa prin curte şi în jurul casei. Mergeam cu el apoi în curtea din spate, unde era cuşca lui şi îi dădeam de mâncare. Dacă se întâmpla să nu vin eu dimineaţa să-l hrănesc, ci bucătăreasa sau mama, se uita lung la strachină, dar nu mânca; venea sub geamul camerei mele şi începea să latre şi să geamă până apăream eu.

Şi acum, la vârsta mea deloc tânără, de câte ori vorbesc despre el sau arăt cuiva fotografia lui, îmi amintesc cu mult dor de dragul meu Axi.

Mi l-au luat şi l-au dus în pădure, la Cunt. Aşa se numea pădurea fabricii, care se afla la o distanţă de vreo două ore de mers cu decovilul[12]. După un an am aflat că fusese otrăvit, sau pur şi simplu omorât. Ştiu că am plâns foarte mult după Axi. După ce nu mai era, treceam adesea pe lângă cuşca lui şi intram în grădina noastră de legume şi fructe din spatele casei, aşezându-mă sub caisul sau sub mărul mare, sub care stătusem de atâtea ori cu el şi-i vorbisem vrute şi nevrute, aşa cum fac copiii.

Multă vreme am fost preocupat de pierderea câinelui, a prietenului meu de alergături şi joacă. Dar cel care a reuşit, încetul cu încetul, să mă facă să nu mă mai gândesc atâta la Axi a fost prietenul meu bun, Gyuszi Maltzanek. El era, de fapt, unul din foarte puţinii copii din Balta Sărată care se mai jucau cu mine. Poate chiar singurul.

În noaptea rebeliunii legionare aveam temperatură. Auziserăm noi din seara precedentă că a doua zi vor veni cei cu „cămăşile verzi" să ne „ducă". Zvonurile erau că programaseră să ne trimită la Bug, undeva în Transnistria (eu, desigur, nu înţelegeam nimic din toate astea, doar părinţii ştiau despre ce este vorba). Se mai spunea că vor să ne omoare pe loc. În toată colonia erau în total cinci funcţionari evrei. În noaptea aceea legionarii au aprins un rug mare la „strec", linia de decovil care ducea sus la pădure, la Cunt şi au anunţat că vin să ia toate cele cinci familii de evrei să le pună pe „strec" – adică pe rug. Direcţiunea fabricii a încercat să stea de vorbă cu ei, încă din seara precedentă, să nu facă aşa ceva, căci toţi cei cinci evrei erau specialişti şi erau foarte necesari fabricii, care avea comenzi multe pentru armată.

Pe stradă era o gălăgie cumplită. Mai mulţi vecini, români, unguri, şvabi, au venit la fiecare din cele cinci case evreieşti, să ne apere. Părintii lui Gyuszi – tatăl lui era şi el bun prieten cu tata – şi încă vreo doi vecini au adus un coş mare de rufe, mi-au pus o sticluţă cu apă în mâini şi m-au băgat în coş acoperindu-mă cu multe haine şi spunându-mi să nu scot nici un sunet până n-ajungem la pivniţa părinţilor lui Gyuszi, care era la numai vreo sută de metri de casa noastră, în grădina lor. Mama plângea foarte tare, dar tata i-a spus că o să fie bine şi o să mă vadă a doua zi. În adăpostul acela, în pivniţă, i-am găsit pa Gyuszi şi pe Zsuzsika, sora lui, care era de-o vârstă cu mine. Gyuszi era mai mare cu doi ani. Au rămas cu mine până dimineaţa.

Toate familiile de evrei am scăpat de rug, după ce legionarii au văzut câţi veniseră să ne apere.

În anul acela n-am putut ieşi deloc din casă să mă joc. În faţa locuinţei noastre erau câteva grămezi de pietre iar în jurul lor stăteau copiii din Balta aşteptând să arunce cu ele în mine. Eram unicul copil evreu de acolo. Gyuszi era singurul care venea la două-trei zile pe la mine să ne jucăm, uneori împreună cu

[12] Un tip de trenuleţ

sora lui. Jocul nostru preferat era „de-a doctorul şi bolnavul”. Când venea şi Zsuzsika, atunci eu eram doctorul, ea sora şi fratele ei bolnavul.

Câteodată mai mergeam şi eu pe la familia Maltzanek. Gyuszi venea devreme, intra prin bucătărie şi mă lua repede cu el şi stăteam şi ne jucam până la prânz.

Aşa a fost şi la arestarea tatii. Mă jucam la ei acasă când, deodată, a venit o vecină la Ilonka *neni*, mama prietenului meu, i-a şoptit ceva şi ea la rândul său lui Gyuszi. Atunci el m-a luat frumos şi mi-a zis că trebuie să mergem acasă la mine, că au venit de la poliție la noi. N-am înțeles, dar m-am dus cu el.

Când am ajuns acasă, în fața uşii de la intrare stătea un polițist. Domnul căpitan Traian de la poliția din Caransebeş, pe care îl cunoşteam, tocmai pleca şi mi-a dat drumul înăuntru. M-a apucat groaza. În camera din mijloc, dormitorul părinților, cele două paturi erau aşezate de-a lungul unui perete şi dulapurile lângă cel de vizavi. Tata era ținut cu mâinile ridicate la un perete, lângă geam, iar la cel din față era mama, tot în picioare. În fața fiecăruia stătea pe scaun câte un agent, sau polițist în civil, cu un pistol îndreptat spre ei. Eu am fost pus tot în picioare, pe acelaşi perete cu tata, dar în partea cealaltă a geamului şi în fața mea s-a aşezat un tip cu un pistol pe care mi-l tot învârtea în fața nasului. Alți doi agenți cotrobăiau prin dulapul părinților şi aruncau afară toată lenjeria, pe care mama avea grijă mereu s-o aşeze frumos şi în ordine. Între batistele şi ciorapii mamei au fost găsite două lucruri „cumplite”. Un smoc de păr legat cu o fundă albastră – era primul meu păr pe care mi-l tunseseră şi pe care mama îl păstra ca amintire. Nici astăzi nu ştiu de ce, poate că aşa era obiceiul?! Al doilea obiect, şi mai „incriminant”, era un pachet de scrisori de la bunici, scrise în limba maghiară. De când se închisese granița cu Ungaria, în 1939 – bunicii locuind la Oradea – mama păstra pur şi simplu scrisorile de la ei. „Grav” era că fuseseră scrise în limba maghiară şi cine ştie ce ascundeau! Unul dintre polițişti, ştia ungureşte. Le-a citit imediat şi a văzut că nu e nimic interesant în ele; dar atunci de ce le-au păstrat părinții?? Probabil conțineau un cod secret!?! Întâmplător, într-unul din sertarele comodei au găsit şi un glonț de vânătoare care rămăsese de mult acolo, de pe vremea când tata mai avea puşcă şi mergea la vânătoare, poate chiar de când prinsese un urs a cărui piele o împăiase şi o ținea în casă. La vânătoarea de urşi se foloseau acele gloanțe speciale şi nu cartuşe obişnuite. Dar ei au făcut imediat legătura şi cu altceva. Tata era suspectat ca având legături cu „Ajutorul Roşu”, o organizație simpatizantă de ajutorare a partidului comunist în ilegalitate. Atunci s-a găsit îndată motivul să fie arestat. L-au luat aşa cum era, doar în jachetă şi l-au dus direct la poliția din oraş. Mama, bineînțeles, s-a dus imediat la direcție. Ei au încercat să explice, să vorbească, s-a luat legătura şi cu prefectura, dar degeaba.

Cum fabrica se afla la vreo trei kilometri de Caransebeş, singurul mijloc de transport era doar o birjă care mergea la, şi venea de la Balta Sărată. După ce am stat la poliție câteva ore degeaba, am hotărât să ne întoarcem acasă. I-au dat voie mamei să se urce în birjă, cu mine în brațe – evreilor nu li se permitea să meargă cu birja – şi am venit acasă unde a continuat să plângă, iar eu am fugit la Gyuszi să-i povestesc situația. A doua zi, la insistențele direcției şi văzând că nu este nimic în realitate, i-au dat drumul tatii acasă.

După cele întâmplate, tata a hotărât să ne pregătească pentru eventualitatea că vor veni, totuşi, să ne deporteze. Auziserăm din experiența celor din oraş că apar, de obicei, noaptea şi iau oamenii aşa cum sunt, cu ce au pe ei, fără a-i lăsa să-şi pregătească o valijoară măcar. Atunci, tata a cumpărat trei valize – din care una mai mică – iar mama a împachetat pentru fiecare schimburile şi lucrurile de primă necesitate, cu respectivele articole de baie, pahare pliante de excursie şi altele. Valizele erau puse în fiecare seară lângă trei scaune la uşă în camera de la intrare, iar pe fiecare scaun paltonul, fularul, şapca, respectiv pălăria fiecăruia şi poşeta mamei. În fiecare seară mama pregătea câte o plasă cu sandviciuri şi câte o sticlă de apă, iar mie şi un termos cu cafea cu lapte. Tata a făcut exerciții cu noi, cum să luam totul deodată, aşa în trecere pe lângă scaune, fiecare pe ale lui.

Şi cu groaza asta am trăit până în vara lui ’44, când după 23 August am respirat uşurați. Cinstit să fiu, pentru noi aceasta dată a însemnat eliberarea.

Apoi ne-am mutat de la Caransebeş. După mai mulți ani, Gyuszi ne-a vizitat la Bucureşti. Eram amândoi băieți mari, eu la facultate, iar el era controlor de calitate la C.F.R. Timişoara. O zi şi o noapte am tot discutat despre toți şi toate, amintindu-ne şi vorbind mult, desigur, şi de Axi.

La un moment dat scrisorile către el au început să se întoarcă, destinatarul lor nefiind găsit. Dar pe cine am întrebat de la Balta Sărată despre Gyuszi şi familia lui nimeni nu mai ştia nimic, întrucât şi ei se mutaseră după război de acolo.

A trecut vremea şi am pierdut orice legătura cu el. Acum câțiva ani, fiind la Timişoara, am încercat să-l caut, să găsesc vreo urmă, dar în zadar. N-am găsit nimic. Păcat.

A rămas doar o amintire frumoasă a prieteniei din copilărie.

ŞCOALA ÎN DIVERSE TIMPURI

În mai 2003 am fost cu soția în România, la Caransebeş, să-i arăt oraşul în care m-am născut. Desigur, ne-am dus şi la sinagogă. E inutil, cred, să spun cum tremuram de emoție intrând, după şaizeci de ani, în această clădire. Şi azi, când scriu aceste rânduri, mă emoționez. Soția a vrut să mă filmeze, dar văzând cum plângeam revizitând acel lăcaş, a renunțat.

M-am aşezat pe locul unde stăteam în copilărie şi parcă auzeam frumoasa voce a rabinului nostru, Zeidler, citind rugăciunile. Apoi, când am urcat în camera de orgă, mi-au revenit într-o clipă în memorie primii ani de şcoală, *alef-beit-ul.*

În toamna lui 1942, deşi în plin război, la Balta Sărată, ca şi la Caransebeş şi în întreaga țara, a început anul şcolar. Ajungând şi eu la vârsta de şapte ani, părinții mi-au cumpărat un costumaş frumos, nou-nouț şi m-au trimis şi pe mine la şcoală. Eram plin de emoție când am plecat de acasă.

Şcoala din Balta îşi avea sediul în prima clădire de la intrarea pe strada principală a localității. De fapt era vorba de o singură încăpere mare, în care funcționau toate clasele, de la clasa întîi până la a patra. Eram aşezați cu toții în bănci, cu distanțe între anii de studiu. Curtea şcolii era mare şi constituia un loc bun de joacă.

N-am reuşit să particip, însă, nici măcar la prima lecție. Încă înainte de intrarea învățătoarei în clasă, câțiva copii din clasele mai mari s-au năpustit asupra mea, lovindu-mă şi strigându-mi „Afară cu jidanii din şcoală” şi „Tu n-ai voie să vii aici”. M-au umplut de scuipat de sus până jos şi în față şi în spate şi până să apuc eu să strig „De ce?”, Avram, Fredi, Ionel, Karci Prohasca şi alți copii mai mari m-au şi apucat de gulerul costumaşului meu nou şi m-au aruncat peste gardul şcolii, în stradă. M-am zgâriat la mână şi la genunchi şi m-am umplut de praf. Am fugit acasă plângând în hohote şi am întrebat-o pe mama ce înseamnă „jidani” şi de ce eu n-am voie la şcoală, pe care o aşteptam atât de mult. Tata mă pregătise şi-mi explicase cum va fi la ore şi că vor fi şi alți copii cu mine şi-mi spusese cât de multe voi învăța. Mama, desigur, a încercat să mă liniştească, dar eu continuam să plâng. Când a venit tata de la birou a început să-mi explice care este situația, de ce eu sunt „altfel” decât ceilalți copii şi de ce n-am voie la şcoală. Totodată mi-a amintit ce se întâmplase cu un an înainte la noi când au percheziționat casa.

La câteva zile după acest eveniment, deoarece şi alți copii evrei din Caransebeş au fost dați afară din şcolile din oraş, rabinul nostru, domnul Zeidler, a primit aprobarea să organizeze în camera de orgă a sinagogii cursuri pentru toți

copiii evrei de vârstă şcolară din oraş. Rabinul Zeidler era un bărbat impozant, înalt ca un brad şi cu o voce de cantor foarte frumoasă. De fapt, înainte de a deveni rabin, se pregătise pentru operă.

Eram acolo elevi de toate vârstele, din clasele întâi până într-a opta de liceu. Cei mici învățam să citim şi să scriem româneşte şi ebraică şi să socotim, iar cei mari învățau ebraica şi alte materii. Printre colegii mei de diverse vârste de acolo de la sinagogă, se numărau: Gabi Goldschmidt (azi locuieşte la Aşdod, în Israel), Hedi Szego (pe numele ei de fată) – azi locuind la Târgu Mureş, frații Reisz (copiii samaşului sinagogii), Vera Leitner (azi profesoara-publicistă Veronica Bârlădeanu din Bucureşti), Lea Stern (azi bunică la Tel Aviv), Klari Polack (care locuieşte în Canada), Ozi Weltmann (tatăl scriitorului Dinu Vianu din Bucureşti) şi alții, ale căror nume nu mi le amintesc, din păcate.

Şcoala, adică sinagoga, fiind însă în oraş – adică la o distanță de trei kilometri de Balta Sărată – trebuia să găsesc o cale să ajung acolo, iar unicul mijloc de transport dintre Balta şi Caransebeş era „birja lui Nea Ghiță," o trasură cu un cal, în care încăpeau cinci persoane, plus una sus pe capră, lângă birjar.

La început nimeni n-a vrut să-mi dea voie să merg cu el în trăsură – de parcă, Doamne fereşte, aş fi avut râie – dar după vreo două zile s-au îmbunat şi mi-au permis, cu condiția să stau sus pe capră. Aşa veneam şi acasă. Ştiam că mama plângea din cauza asta în fiecare zi, dar se ascundea de mine să n-o văd. Eu îi tot spuneam „Lasă, mamă, că este foarte interesant acolo sus, se vede mai bine şi vorbesc cu Nea Ghiță şi-mi povesteşte de toate". Dar nu era adevărat, căci în afara de faptul că duhnea îngrozitor a țuică de proastă calitate, mai şi tăcea cufundat în lumea lui. Noroc de calul său care ştia drumul şi care mergea – aş spune – singur şi că toată călătoria dura numai o jumătate de oră. În afară de asta, iarna mai ales, era foarte frig şi deşi eram îmbrăcat bine, mă viscolea în față. Îmi țineam strâns ghiozdanul – de fapt o servietă – şi nu puteam nici măcar să-mi ridic capul.

Apropo de frigul de pe birjă. În iarna '42-'43 am făcut o pneumonie serioasă, cu temperatură foarte mare. După vreo trei zile nu mai ştiau ce să facă cu mine. Singurul medic evreu din Caransebeş care avea voie să mă consulte era dr. Liebmann, bun prieten de-al familiei. Febra crescându-mi peste 40 de grade, Imre Madarasz, un muncitor din secția de mobilă, care ținea mult la noi, a luat o bicicletă şi a plecat la oraş să-l anunțe pe acest medic să vină de urgență, eu fiind în stare gravă. Primul lucru pe care l-a făcut dr. Liebmann a fost să-i anunțe pe câțiva cunoscuți de-ai tatii din Caransebeş care este situația, iar aceştia s-au strâns atunci noaptea la sinagogă, rugându-se pentru sănătatea mea. El, în schimb, a încercat să vină cu 'nea Ghiță la Balta, dar acesta n-a vrut să-l ia, spunând că „n-are voie". Atunci medicul a plătit bine un alt birjar din oraş care l-

a adus la noi acasă şi l-a aşteptat, fiind noapte, până m-a consultat. Mi-a prescris prişnițe, Rubiazol, Prontozil şi Aspirină[13].

Ce s-a întâmplat în noaptea aceea nu voi uita toată viața. Este adevărat că despre adunarea de la sinagogă, Rabinul Zeidler mi-a povestit mult mai târziu.

Mie îmi plăcea la sinagogă. Era cald, interesant şi, fiind împreună cu ceilalți copii, uitam de toate supărările.

La terminarea anului şcolar, dispoziția autorităților era să dăm un examen la o şcoală evreiască autorizată din Timişoara pentru a primi atestarea că am absolvit clasa. Aşa că tatăl meu, ca şi alți părinți evrei, a primit o aprobare specială de călătorie pe C.F.R. – numai până la Timişoara – pentru a mă însoți. După cum se ştie, evreilor le era interzisă călătoria cu trenul. Şi uite aşa se face că pe 2 iunie 1943, în conformitate cu Ordinul Nr. 14.842/1942, directorul Şcolii primare mixte particulare izraelite din Timişoara, dl. Z. Székely, mi-a semnat adeverința de absolvire a clasei întâi cu media generală 9,83. Cât de mândru eram că am dat examen la Timişoara...

Aşa au trecut doi ani, până am revenit, în 1944, la şcoala de la Balta Sărată. Apoi, în 1946, fiind în clasa a IV-a, m-am transferat la şcoala primară din Cluj unde s-au mutat părinții mei.

Sinagoga din Caransebeş este o clădire impozantă, construită în 1871, geamurile fiind ornate cu vitralii foarte frumoase. În curtea sa mare ne sărbătoream noi, copiii, zilele de naştere. Astăzi, din păcate, sinagoga este puțin părăginită, dar îşi menține încă, în ciuda trecerii timpului, coloritul şi auriul de pe pereții uşor scorojiți, vitraliile sunt încă frumoase, iar orga sună şi azi la fel de superb ca în copilăria mea. Nemaifiind acum suficienți enoriaşi evrei la Caransebeş, în ultimii ani sinagoga a fost închiriată pentru organizarea de concerte simfonice datorită acusticii extraordinare a sălii. Dar de doi ani s-au anulat toate contractele iar clădirea a fost reluată de reprezentantul din oraş al comunității evreieşti din Timişoara.

Astăzi, nici clădirea şcolii din Balta, nici casa în care am stat noi şi nici alte clădiri nu mai există, în locul lor aparând blocuri proiectate după „standardul socialist” al anilor ’60.

Cu exact zece ani mai târziu, în 1952, eram la liceu în Bucureşti şi treceam în clasa a XI-a. Mă pregăteam sufleteşte pentru că fusesem propus ca, la

[13] Tipuri de medicamente pe vremea aceea.

terminarea şcolii, să plec la facultate în U.R.S.S. Eram secretarul organizației U.T.M. din clasă şi mi se părea un lucru firesc să fiu trimis la studii în Uniunea Sovietică, aşa că trebuia să mă străduiesc să am rezultate bune.

Dar s-a întâmplat ca tocmai atunci, la sfârşitul acelei veri, tatăl meu să fie exclus din partid. Era de mirare, după tot ce făcuse el pentru partid şi pentru mişcarea muncitorească în ilegalitate şi apoi după 1944. Însă C.C. al P.M.R., a hotărât excluderea lui, ca şi a altor directori din comerțul exterior, „cu totul întâmplător evrei". Unii dintre aceştia stătuseră şi în închisoare înainte de război, pentru vina de a fi comunişti, fiind bătuți şi schingiuiți în beciurile Siguranței. Ce să-i faci, trăiam într-o perioadă foarte frământată, în care se întâmplau lucruri curioase şi de neexplicat.

Pe la mijlocul anului şcolar, începuseră şi pregătirile pentru Festivalul Internațional al Tineretului care urma să aibă loc la Bucureşti în august 1953. Eu, ştiind câteva limbi – în afară de cele trei învățate acasă, româna, maghiara şi germana, mai cunoşteam engleza, rusa şi franceza – m-am prezentat la birou înscriindu-mă pentru postul de traducător la festival.

În aprilie mi s-a comunicat însă că la C.C. s-a hotărât că nu este nevoie de mine. Nu ştiu cum s-a făcut, că tot atunci mi s-a comunicat că nu voi mai intra nici în cantonamentul pentru U.R.S.S., deoarece nu mai plec. Şi asta tot ca o hotărâre a C.C.-ului.

După ce am plâns bine două zile, m-am înfuriat – deşi tata încerca să mă lămurească să mă abțin – şi am hotărât să merg în audiență la şeful secției de educație a C.C. al partidului. Vai, ce naivitate. Desigur, am ajuns doar la o mică funcționară, care mi-a spus că nu are ce face, „... asta este hotărârea C.C.-ului" şi „... tovarăşii sunt ocupați cu lucruri mult mai serioase" şi nu au deocamdată timp pentru mine.

Atunci băiatul cuminte şi disciplinat şi „tovarăşul secretar" din mine s-au transformat dintr-o dată în ceva de neînțeles. Am început să tremur şi pur şi simplu am început să urlu: „De ce nu vreți să-mi spuneți adevărul? Parcă eu nu ştiu că numai pentru că sunt evreu şi numai pentru că tata a fost exclus din partid, nu mă lăsați la festival şi nu-mi dați aprobarea să plec în U.R.S.S.". Am trântit uşa după mine şi am plecat, plângând tot drumul şi continuând şi acasă. După două zile am făcut o criză de apendicită şi am fost operat de urgență.

Când am revenit la şcoală, înainte de examenul de maturitate, la comitetul de liceu mi s-a comunicat că nu voi mai fi schimbat din funcția de secretar de clasă, pentru că se termina anul, dar să am grijă că probabil voi avea de suferit şi s-ar putea sa fiu şi exclus din U.T.M. Nu s-a mai întâmplat, deoarece, nefiind admis la facultate şi neavând de ales, am devenit muncitor ucenic la frigorifere, la abator, în Bucureşti. A urmat o perioadă foarte grea pentru mine, mai ales din punct de vedere psihologic.

Majoritatea amicilor mei nu prea mai stăteau de vorbă cu mine. Totuşi unii mi-au rămas prieteni buni, de exemplu Iura Borilă, Andrei Breiner, Boris Ranghet, Victor Rodan, Milea Chişinevschi, Felix Scvortov şi, mai ales, Mircea Răceanu (urmărit şi el mai târziu de securitatea lui Ceauşescu, ba chiar şi condamnat la moarte în contumacie ca „trădător de țară" – deşi era fiul lui Bernat Andrei, ucis la Rabnița, în Transnistria) şi alții care aveau şi ei probleme din cauza părinților lor.

Cam aşa arăta şcoala în diverse perioade ale "istoriei mele".

AMINTIRILE MĂTUŞII

Toată lumea era fericită că se terminase războiul. Dar la noi în casă, în acea primăvară a anului 1945, veselia era numai relativă, deoarece de la cei deportați din Oradea, unde trăia familia noastră, nu aveam încă nici un semn.

Abia s-a întors unchiul meu, soțul lui Bözsi, sora mamei. De fapt el fusese luat de la Târgu Mureş (unde locuiau ei) încă din 1941, într-un detaşament de muncă obligatorie şi dus din loc în loc prin sudul Ungariei până în Ucraina, unde a lucrat câțiva ani şi apoi înapoi în Ungaria de unde a fost eliberat.

Negăsind pe nimeni din familie, nici acasă şi nici la Oradea, a venit la Balta Sărată, în speranța că ne va găsi măcar pe noi. După ce a stat vreo două luni şi s-a refăcut puțin, a plecat înapoi la Târgu Mureş, să caute casa şi lucrurile şi s-o aştepte pe soția sa.

Noi auziserăm că au început să se întoarcă oamenii din deportare, din lagărele din Germania. După nopți nedormite şi, la insistențele mamei, tata a hotărât să plecăm la Oradea şi să aşteptăm familia acolo. Zis şi făcut.

La Oradea, mergeam zilnic de câteva ori la gară, aşteptând toate trenurile care veneau dinspre Budapesta, vizitam biroul care dădea informații despre repatriați şi ne întâlneam cu diverse persoane care, speram noi, să ştie câte ceva despre ai noştri.

Într-o zi a sosit cumnatul tatălui meu, dr. Imre Bandi (cunoscut medic din Oradea), soțul surorii lui, împreună cu fiul său, Tamás. Vărul meu s-a întors însă bolnav de plămâni şi surd. Tamás nu auzea bine încă de la naştere şi avea şi un defect de vorbire. Bandi ne-a povestit cum, în lagăr, el a încercat de multe ori să-şi apere fiul cu propriul lui corp, dar n-a prea reuşit, aşa că, cu timpul, din cauza bătăilor şi a diverselor pedepse corporale, acesta a surzit de tot şi s-a îmbolnăvit atât de grav de plămâni. Unchiul meu, fiind medic şi ştiind germana, a fost luat după o vreme să lucreze la „spitalul” lagărului şi acolo a reuşit de multe ori să-l interneze pe Tamás şi să-l trateze, scăpându-l de selecția pentru gazare.

Dar timpul trecea şi de la celelalte rude nu aveam nici o veste. Unii ne-au spus categoric că pe bunici n-are rost să-i mai aşteptăm, căci toți bătrânii au fost omorâți. Dar noi tot mai trăgeam speranță, poate totuşi...

Un cunoscut de-al tatii, prieten de-al lui din tinerețe, ne-a povestit cu multă durere despre fratele lui tata, Joska – avocatul – că a fost dus şi el de la Auschwitz în lagărul de la Vilna, unde au fost împreună câteva luni. Joska s-a îmbolnăvit şi mergea greu la muncă, înfrigurat, tot timpul cu o pătură pe el. Într-o zi, la sfârşitul iernii, a fost luat cu un grup de deținuți tot foarte slabi şi bolnavi

ca el, şi duşi în pădure. Apoi s-au auzit numai nişte rafale de mitralieră, iar pe Joska nu l-a mai văzut. Lui tata îi dăduseră bine lacrimile, dar s-a ținut tare să nu plângă în fața mea. Eu, în schimb, am plâns mult. Atunci ne-am dus cu tata la locuința familiei, unde stătuse şi el în tinerețea lui.

Era a doua clădire după ce treci de podul peste Criş, spre teatru, sus la etajul întâi. Casa era pustie, totul fusese jefuit, sau numai furat, sau pur şi simplu, doar „luat". Numai într-un colț al salonului mare, sub nişte cârpe, am găsit o cutie de pantofi cu diverse fragmente de scrisorele, funde, nasturi şi o insignă pe care verişoara mea, Livia, fiica lui Joska, o purtase pe boneta de la uniforma ei de şcoală. Renumita bonetă alb-albastră pe care o purtau toți elevii de la „Zsidlic[14]" din Oradea, după cum mi-a povestit Tamás după mulți ani.

Şi asta a fost tot ce a rămas de pe urma lor. Nimic altceva, nici măcar un document sau vreun alt obiect. Nimic.

În 1997 am fost cu soția la Oradea şi am vrut să-i arăt locurile unde au locuit cei din familia mea. Casa în care locuiseră părinții mamei nu mai există, iar pentru locuința lui Joska am fost la primărie, la cadastru şi nu mai ştiu unde, dar n-am găsit nici o urmă de document, nimic din care să reiasă că fusese proprietatea lui. Ni s-a spus că şi alte hârtii dinainte de război au dispărut, că nu este singurul caz.

O prietenă a lui Joska ne-a povestit că la sosirea la Auschwitz, mama lui tata, *Nagymama*, cum îi spuneam eu, fiind o femeie foarte scundă, nu putea să coboare singură din vagon şi a fost dată jos aşa cum şi urcase, adică de mână cu Livia şi cu bona acesteia – domnişoara aceea austriacă, ce a crescut-o din copilărie. Bineînțeles, au fost triate împreună cu ceilalți bătrâni, direct spre camera de gazare, dar tot ținându-se de mână toate trei.

Cele trei surori ale tatii au fost triate întâi la muncă, după sosirea la Auschwitz, însă o prietenă de-a lor ne-a spus că după câtva timp au fost luate – tot împreună – îmbarcate cu alte câteva sute de deținute pe un vapor şi transportate undeva spre nord, în Marea Baltică, nu se ştie încotro. Doar că vaporul a fost scufundat şi sutele de deportate înecate. Mult mai târziu, după mulți ani, în Israel, vărul meu Tamás mi-a confirmat că şi el ştia acelaşi lucru, dar din cu totul alte surse.

A trecut timpul şi trebuia, totuşi, să ne întoarcem la Caransebeş. Tata rugase diverse persoane ca, îndată ce vine cineva din familie, sau află ceva, să fim înştiințați.

Pista,*! soțul lui Bözsi, făcea naveta între Oradea şi Târgu Mureş, în speranța să se ivească ceva. Şi s-a ivit!!

---

[14] Liceul israelit (*magh.*)

La sfârşitul lunii lui Cuptor sau la începutul lui august, nu-mi mai amintesc precis, am primit deodată la Balta Sărată un telefon, precum şi o telegramă:

„A venit Bözsi!! Veniți repede la Târgu Mureş!!”

Nu e nevoie să spun că de data asta plânsetele mamei erau numai de bucurie.

Chiar în aceeaşi zi tata, fiind prieten cu colonelul „*diadia* Costea”, comandantul unității sovietice cartiruite la Balta Sărată, a vorbit cu el, explicându-i care este situația şi că am avea nevoie de o maşina militară rezistentă cu care să ajungem repede la Târgu Mureş (ştiindu-se că drumurile erau bombardate si în stare foarte proastă), s-o luăm pe sora mamei şi s-o aducem la noi, la Balta. Atunci am aflat că „*diadia* Costea” era, de fapt, evreu şi, la origine, îl chema Haim, dar îl rugase pe tata să nu zică nimic la nimeni. A doua zi „*diadia* Costea” ne-a spus că totul s-a rezolvat şi că vom pleca cu şoferul său, Grişa. Mă împrietenisem foarte mult cu acesta şi el este cel care m-a învățat ruseşte. Stăteam toată ziua în cortul lui din tabăra militară, ba primisem de la el şi o căciulă rusească cu steaua roşie în frunte şi făcusem nenumarate fotografii împreună. Grişa îi explicase mamei că mă iubeşte aşa de mult pentru că îi amintesc de băiatul lui, cam de vârsta mea, pe care nemții îl uciseseră împreună cu soția şi cu toată familia lui în satul său din Ucraina, încă la începutul războiului.

Ziua următoare am plecat la drum. A durat mult şi a fost greu. A trebuit să ocolim multe terenuri, Grişa zicând că sunt minate. Am trecut cu bacul în două locuri unde podurile fuseseră aruncate în aer, dar eu eram mulțumit că stăteam lângă Grişa şi asta era tot.

Când am ajuns la Târgu Mureş, după două zile, ne-am dus la adresa pe care părinții o ştiau încă dinainte de război şi acolo a urmat surpriza. Eu o țineam minte pe Bözsi ca o femeie frumoasă, totdeauna elegantă şi cu un frumos păr ondulat. Deodată, în fața mea a apărut o tânără îmbătrânită, îngrozitor de slabă şi tunsă scurt, scurt, băiețeşte. Ne-am uitat lung la ea, cum stătea lângă Pista. Nu numai eu n-am recunoscut-o, dar nici ai mei. Văzându-ne, ne-a zis foarte simplu:

— „*Igen, igen, én vagyok, Bözsi!*[15]”

Mama şi cu mine am izbucnit în plâns, tata lăcrima, ne-am îmbrățişat cu toții, dar ea stătea foarte senină, necurgându-i nici o lacrimă. Avea în total 34 de kilograme şi numai 33 de ani.

— „Acum arăt bine, a zis, m-am îngrăşat. Am stat două luni în spital la americani. Aveam tifos exantematic când ne-au eliberat şi m-au tratat, abia dupa aceea m-au trimis acasă. Dar am venit singură, pentru că Éva, prietena mea, a

[15] Da, da, eu sunt, Bözsi! (*magh.*)

murit. Şi ea a avut tifos, dar săraca n-a rezistat". Noi eram îngroziți de calmul cu care vorbea.

Când s-a mai liniştit puțin, mama a început s-o întrebe ce ştie despre bunici, unchi şi ceilalți din familie. Atunci, ca şi cum ar fi vorbit despre un fapt divers petrecut undeva pe stradă, a început să povestească simplu şi fără urmă de emoție în glas:

— „Am călătorit groaznic, înghesuiți în vagoane de vite. Nu puteam nici măcar respira. N-am avut nici de mâncare şi nici de băut, ne făceam nevoile chiar acolo, în vagon, despărțiți doar de o pătură şi tot timpul bărbații, la fiecare oprire, trebuiau să golească butoaiele în care se vărsa mizeria. Oh, nici nu vă puteți închipui! Nu ştiu cât timp am mers, vreo patru-cinci zile, dar când în sfârşit am ajuns eram fericiți că s-au deschis vagoanele şi era aer. Respiram. Ni s-a spus să lăsăm bagajele şi „*heraus, schnell!*[16]" Eu am ajutat-o pe mama să coboare, iar Gyula, fratele meu, pe tata, dar jos n-am mai avut timp să ne spunem nimic unii altora, aşa de repede am fost îmbrânciți şi triați, tinerii într-o parte şi bătrânii în cealaltă, bărbații într-o parte, femeile în cealaltă... şi atât. Ne-am mai făcut semne. Unii țipau, alții plângeau. Mama a încercat să-mi spună ceva, dar n-am reuşit s-o înțeleg. Nu ştiam ce se întâmplă. Dar părinții n-au plecat singuri, ci în coloană cu alți bătrâni şi copii. A doua zi am aflat că au fost duşi la „spălătorie", de fapt la camera de gazare şi apoi arşi în cuptoare şi că fumul care se vedea mai încolo este de la crematorii. La început am fost îngrozită, dar pe urmă m-am obişnuit, căci asta se întâmpla zilnic. Eu am fost repartizată la Birkenau (Auschwitz II) în blocul nr. 3 şi am nimerit acolo cu Manci, verişoara noastră. Din păcate, după câteva luni, ea n-a mai suportat şi s-a sinucis. Degeaba am încercat s-o împiedic, să-i spun că o să treacă, o să scăpăm cu viață, într-o zi, când n-am observat, s-a apropiat de gardul electric, a pus mâna pe el şi, într-o secundă, până am strigat-o, a dispărut, s-a făcut scrum."

Mama era zbuciumată de plâns, tata se uita în gol, plângeam şi eu, iar ea povestea calm, senin, de parcă ar fi vorbit despre ceva simplu, banal.

Apoi a povestit despre apelurile îngrozitoare de dimineață şi seară, pe arşită şi pe ger, în pielea goală, ore în şir, despre munca grea la care erau scoase în fiecare zi, despre marşurile pe care le făceau, despre cojile de cartofi cruzi pe care erau fericite să le găsească, despre tifos, despre dizenterie şi atâtea, atâtea altele.

Deodată, s-a oprit şi a sărit în sus.

— „Să vă arăt ceva!"

A scos dintr-un sac de mână o bucată de pânză şi a pus-o în fața noastră zicând:

---

[16] Afară, repede! (*germ.*)

— „Acesta a fost numărul meu. Eu am fost 63658. Ştiți, acolo în lagăr, noi nu aveam nume, ci doar număr”.

Noi o urmăream înmărmuriți, iar ea zâmbea.

— „Cu numărul acesta este o poveste,” a zis deodată. „Acum vreo cinci-şase luni, când se zvonea deja că armatele ruseşti se apropie de lagăr, au început să ne ducă spre Germania şi mărşăluiam zilnic foarte mulți kilometri. Noi am plecat într-o coloană de 2000-2500 de deținute. Tot timpul se pierdeau femei pe drum, nu rezistau, căzdeau şi erau pur şi simplu împuşcate de paznici. Prietena mea, Éva, a spus într-o zi că nu mai poate şi se lasă jos în drum. Am “urlat” la ea, în şoaptă, bineînțeles, să nu îndrăznească să mă lase singură. În noaptea aceea am ajuns într-un sat şi am fost băgate în nişte grajduri. Aveam tifos, aveam dureri groaznice la picioarele pline de bube, dar vroiam să trăiesc. Am căzut între picioarele unui cal, am tras-o pe Éva lângă mine şi aşa am adormit puțin, căci peste scurt timp ne-au scos şi ne-au mânat mai departe. Pe drum, pe lângă noi treceau maşini şi motociclete în toate direcțiile, cu farurile aprinse. Am pus-o pe ea să meargă în spatele meu şi ne țineam de mână. I-am spus să nu scoată un sunet, doar când am s-o trag de mână şi-i spun „trei”, să facă un pas cât se poate de mare la dreapta, să se lase pe vine şi să-şi țină răsuflarea până trece toată coloana. În luminile farurilor, am ales un loc cu nişte trunchiuri de copac mai groase şi atunci i-am făcut semn. Amândouă am păşit în lateral şi ne-am lăsat în genunchi. Aveam câte o pătură pe noi, haine cam zdrențăroase, în schimb eram proaspăt tunse chilug. Când s-a luminat de zi, am văzut că suntem într-un sat şi atunci m-a apucat frica, dar n-am vrut să vadă şi ea. Săraca, tremura toată şi spunea „Acum s-a terminat cu noi, ne găsesc şi ne împuşcă”. Am linişt-o. Deodată au început să apară săteni şi, văzându-ne aşa, s-au repezit să ne aducă de mâncare, iar noi am început să înfulecăm. La repezeală mi-am rupt pânza cu numărul care era cusut pe zdrențele noastre vărgate şi l-am ascuns. În mână, în gură şi apoi, chiar şi în locul cel mai intim. I-am spus şi Évei să facă imediat acelaşi lucru. Atunci mi-am dat seama ce norocoase am fost noi, de fapt, că n-am fost tatuate şi am putut scoate numărul. Ne-au luat imediat la poliția locală şi au început să ne ancheteze, fără să ne bată. Nenorocirea era că Éva nu ştia şi nici măcar nu înțelegea o boabă de germană. Eu vorbeam bine, încă din şcoală, ții minte, aşa-i?” – i-a spus mamei. Şi imediat a continuat: „Am negat, desigur, că am fi deținute evreice fugite şi am inventat ceva, cum ca aş fi soția unui ofițer ungur de la Budapesta, că am fugit din cauza ruşilor şi nu ştim pe unde am nimerit, şi prietena mea la fel, numai că ea nu ştie nemțeşte deloc. Fiind infricoşată, întreba mereu ce le spun ălora, iar eu îi suflam să tacă, să nu scoată nici un sunet. La poliție ne-au zis că până la lămurirea situației trebuie să ne bage în închisoare. Am avut un noroc nesperat că eram numai noi două în celulă şi aveam saltele de paie – aveam ce mânca... A patra zi s-a făcut linişte în închisoare, gardienii au dispărut, în schimb afară se auzeau împuşcături, ba

chiar şi înăuntru, dar nouă nu ne era frică, noi aveam paie. În dimineaţa următoare, zarvă pe coridor şi... deodată se deschide uşa celulei şi apare un soldat cu o mitralieră îndreptată spre noi. Ne-a strigat: '*We are Americans. You are free.*' I-am spus Évei pe ungureşte că ei sunt americani şi noi suntem libere. La care soldatul din uşă a spus deodată pe ungureşte: '*Én is zsidó vagyok és Pesti szuletésü*[17]'. Vă închipuiţi ce-am sărit amândouă de pe prici, de pe salteaua din care rămăsese doar pânza, că paiele le mâncaserăm deja, şi cum l-am îmbrăţişat. Am fost duse imediat pe targă la spital şi tratate de tifos exantematic, dar Éva mai avea şi altele, febra îi crescuse foarte mult şi n-a mai rezistat. După câteva zile a murit, dar curios, n-am putut să plâng. Şi uite aici, am păstrat şi numărul ei. Aşa că vedeţi, ăsta a fost norocul nostru, că nu aveam tatuat numărul pe braţ".

Apoi mătuşa mea i-a povestit tatii că după vreo două luni de la sosirea în lagăr au adus-o în blocul lor pe Marjuska, cealaltă verişoară a mea, sora lui Tamás, care era surdo-mută şi care avea doar 16 ani. A luat-o pe prici lângă ea ca să poata „domicilia" împreună, fata necunoscând pe nimeni. După câteva luni, însă, iarna, la unul din apelurile de dimineaţă, Mengele, trecând în revistă femeile aliniate în pielea goală şi căutându-şi victimele pentru selecţie – lucru pe care îl făcea aproape în fiecare zi – a ridicat crăvaşa spre Marjuska, care stătea în rând chiar lângă Bözsi. Mătuşa mea s-a îngrozit, dar fără a arăta aceasta a făcut repede un pas înainte, însă călăul a ţipat: „*Nein, nicht du, die Junge!*[18]". Şi într-o clipă, verişoara mea a fost selectată pentru gazare. De atunci, desigur, n-a mai văzut-o.

A doua zi am plecat cu Bözsi la spitalul evreiesc din oraş, să anunţe că pleacă pentru câtva timp şi să-şi primească medicamentele cu care trebuia să continue tratamentul. Pe drumul până acolo mi s-a părut aşa de frumos totul, străzi cu pomi înfloriţi, verdeaţă multă, dar înăuntru mi-a fost dat să asist la nişte scene... Se strigau femeile între ele, se îmbrăţişau, dar nu plângeau, întrebau de unele, de altele. Una din femei, căreia Bözsi i-a povestit despre Éva, a zis pur şi simplu: „Păcat că a trebuit să suporte tot chinul ca să moară la sfârşit".

La Târgu Mureş, casa le fusese luată, bineînţeles, de un funcţionar ungur, imediat după deportarea evreilor din oraş. Mătuşa a fost însă luată de la Oradea unde, fiind în vizită la bunici, o prinsese ordinul de intrare în ghetou şi interdicţia de călătorie. Însă, după întoarcere, Pista a umblat pe la Comunitate, la biroul de repatriaţi şi la autorităţi şi a reuşit să reprimească o cameră în locuinţa care de fapt fusese a lor, cu acces, şi chiar o parte din mobilă.

---

[17] 'Şi eu sunt evreu şi născut la Budapesta' (*magh.*)
[18] „Nu, nu tu, tânără!" (*germ.*)

În ziua următoare am plecat înapoi la Caransebeş iar Grişa, ştiind de acum drumul, l-a scurtat, aşa că am făcut numai o zi jumătate.

Bözsi a rămas la noi câteva luni, să se întremeze fizic şi psihic, pe cât era cu putință. Apoi s-a întors acasă la ea, la Târgu Mureş. Viața trebuia continuată!

GALAŢI

Cu câteva luni înainte de terminarea liceului, încă din mai 1953, am început să iau meditații pentru examenul de admitere la medicină. Dorința mea de a deveni medic data încă din copilărie, din timpul războiului când, fiind cam bolnăvicios, eram mereu tratat de medicul nostru, dr. Liebmann. Pe tăblița de pe poarta casei lui era scris: „Medic evreu”. Şi oricine mă întreba ce vreau să fiu când voi fi mare, răspundeam: „Medic evreu”.

La admitere însă n-am reuşit, deoarece am fost vreo 15-16 pe un loc. Aşa că, din păcate... adio medicină!

Situaţia „politică” acasă nu era prea bună: tata fusese exclus din partid în urmă cu un an, mie nu mi se dăduse aprobarea să plec la studii în Uniunea Sovietică, şi se mai adunaseră şi altele. După ce m-am sfătuit cu tata ce ar fi mai practic să fac, am hotărât să încerc la chimie alimentară. Între altele fie spus, eu şi cu chimia, în general, mă aveam precum câinele cu pisica, cum se zice. În şcoală eram trecut numai „din indulgenţă”. Nefiind pregătit, desigur că n-am reuşit nici aici, dar cu rezultatele obţinute am fost admis la fără frecvenţă, cu condiţia, însă, să încep să lucrez undeva. Am întrebat ici şi colo, a încercat şi tata prin cunoştinţele lui să-mi găsească un serviciu, dar nimic! Nici un loc de muncă normal. Tot ce-am găsit a fost un post de muncitor ucenic la întreţinere, la uzina de frigorifere a abatorului Bucureşti. N-am avut încotro şi am acceptat. Era cumplit, mergeam până acolo cu două tramvaie, plecam la ora 5.45 dimineaţa şi mă întorceam acasă la 5 după amiază. La serviciu era groaznic de frig, căci lucram înăuntru, chiar în frigorifer, îmbrăcat cu pufoaică şi mănuşi şi cam la fiecare 40-50 de minute ieşeam afară să mă încălzesc puţin. Împreună cu mine la întreţinere mai lucrau un domn mai în vârstă, fost inginer şi fost colonel de cavalerie în armată în timpul războiului, un tehnician cam de vârstă mijlocie care tot timpul trăgea câte o duşcă de rom dintr-o sticluţă ascunsă într-un buzunar interior, precum şi soţia fostului pastor de la Biserica Italiană din Bucureşti, care tot nu găsise alt loc de muncă. Pastorul fusese împuşcat ca... „duşman al poporului”. Asta i se spusese ei când a fost arestată şi aruncată afară din casa parohială (după o lună a fost eliberată şi atunci a început să lucreze la abator). Trebuie să mărturisesc că-mi era foarte jenă de ceea ce făceam şi puţinilor prieteni care îmi mai rămăseseră evitam să le spun unde muncesc. Mi se părea de-a dreptul înjositor... „Am ajuns să lucrez la abator”! Era... groaznic pentru mine!

Începusem, în acest timp, să bombardez Ministerul Învăţământului cu cereri peste cereri de transfer la cursurile de zi. Pe la începutul lunii decembrie n-am mai rezistat, însă, m-am îmbolnăvit şi atunci, cu chiu cu vai, cu ajutorul unei pile, am reuşit să găsesc un loc de funcţionar începător la registratură, la IPROFIL.

Dar pe 3 februarie, minunea pe pământ s-a produs!

Am primit o scrisoare de la Ministerul Învăţământului că mi s-a aprobat transferul la cursurile de zi, dar la secţia de Chimie alimentară a Facultăţii de piscicultură din cadrul Institutului Tehnic din Galaţi, începând din semestrul al II-lea, adică din 15 februarie 1954.

La două zile după aceea a urmat viscolul teribil din Bucureşti, când totul s-a înzăpezit. Drumurile nu mai erau funcționabile. Pe atunci locuiam într-un bloc de două etaje iar zăpada depăşea înălțimea balconului de la parter. Aşa că noi, trei tineri din acel imobil, împreună cu încă doi vecini, mergeam cu schiurile să aducem pâine pentru toți locatarii. După vreo trei-patru zile s-a făcut o pârtie prin Piața Victoriei şi am reuşit să merg pe jos la lucru, ajungând acolo cu mare întârziere. Trebuia. M-am dus şi mi-am prezentat demisia, deoarece „plec la facultate".

Din cauza înzăpezirii, trenurile nu circulau. Dar am aflat că pe 16 februarie, cu ocazia „Zilei C.F.R.-istului", era anunțată o conferință națională a lucrătorilor din căile ferate, chiar la Galați. S-a hotărât astfel deszăpezirea liniei până acolo, urmând ca în dimineața acelei zile să plece un tren special care să ducă lumea la conferință. Printr-o cunoştință am făcut rost de un bilet la clasa I, iar unchiul meu a reuşit să obțină un camion cu lanțuri la roți, cu care am plecat la ora 5 dimineața la gară. Acolo, şoferul camionului a ieşit la capul peronului şi a urcat într-un vagon de clasa I să ocupe un loc pentru mine. Când trenul a tras la peron, din cauza înghesuielii, cu greu am reuşit să urc prin geamul vagonului. Dar am ajuns, bagajele erau deja sus şi trenul a plecat. În mod normal, drumul trebuia să dureze cam 3-4 ore, dar în ziua aceea a durat vreo 10 ore. Tata aranjase cu un amic de-al lui, directorul Agenției "Exportlemn" din Galați, să trimită pe cineva să mă ia de la gară şi să mă ducă la Institut, eu necunoscând oraşul şi fiind încărcat şi cu... „câteva" bagaje.

Galați era ultima stație a trenului. Toată lumea a coborât şi a dispărut într-o clipă, iar trenul s-a făcut şi el nevăzut. În toată gara rămăsesem numai eu pe peron, aşteptând să vină „un tovarăş de la Exportlemn" să mă ia... la „şcoală". Pentru un moment, văzându-mă de unul singur, cu toate pachetele acelea în jurul meu, am avut o senzație de caraghios şi în acelaşi timp de om nenorocit şi pentru o secundă mi-a venit chiar să-mi plâng de milă. Din fericire, n-am apucat s-o fac deoarece a apărut „trimisul". Când am ieşit cu el din clădirea gării, am dat iar de nămeți. Dar camioneta mă aştepta. Deoarece se întuneca, pe drum n-am văzut prea mult, dar ajungând la Institut şoferul mi-a explicat cum pot să ajung de acolo la birou, unde mai târziu mă aştepta şeful lui.

Intrând pe poarta Institutului am avut un şoc puternic. Am crezut că-mi apare în față „Omul de Neanderthal". Cel puțin aşa mi s-a părut mie. Un uriaş îmbrăcat cu o şubă, cu o față de monstru şi cu căciula trasă pe ambele urechi. Era îngrozitor de frig în clădirea aceea mare. Când m-a întrebat pe cine caut, abia i-am putut răspunde „secretariatul" pentru că-mi clănțăneau dinții fără încetare.

Cele trei secretare şedeau îmbrăcate cu paltoane, fulare, căciuli, mănuşi şi tot tremurau. După ce le-am arătat hârtia de la minister şi m-am prezentat, una din ele m-a întrebat de ce am venit.

— „Dar pe 15 au început cursurile, nu?" am zis eu.

— „Începerea cursurilor s-a amânat, deocamdată, până pe 20, din cauza vremii," mi-a răspuns secretara. „De altfel eşti primul student care a venit şi, nefiind nici administratorul aici, n-avem nici aşternut să-ți dăm şi nu ştim nici în ce dormitor vei fi repartizat".

— „Ce se poate face totuşi, eu am sosit acum de la Bucureşti şi nu cunosc pe nimeni în Galați", am zis, „poate o să-mi dați voie să mă culc într-unul din dormitoare?"

— „Urcă la etaj în dormitorul mare, care este deschis, ia-ți un pat şi să sperăm că dimineața vine tovarăşul administrator să rezolve".

Portarului, „uriaşul", i s-a făcut milă de mine şi mi-a arătat drumul ajutându-mă, totodată, să-mi car bagajele. I-am spus că trebuie să mă duc până la un anumit birou să telefonez acasă să spun că am sosit cu bine şi l-am întrebat ce pot face cu lucrurile. Mi-a zis că nefiind nimeni în clădire le pot lăsa liniştit acolo, dar să mă întorc până la 10 seara când îi vine schimbul.

Zis şi făcut. Mi-am luat „taşca" de umăr în care aveam actele, banii şi un sandvici şi am plecat, după indicațiile şoferului care mă adusese şi care s-au dovedit a fi de-a dreptul „prețioase". Am ajuns la biroul unde mă aştepta cunoştința tatii cu cafea caldă – slavă Domnului – şi cu ceva de mâncare. Am sunat acasă şi am spus că „totul este în regulă!" Ce noroc că la telefon nu se vede când omul minte!! În orice caz, l-am rugat pe domnul acela să-mi facă rost de o pătură că la Institut încă nu am primit nimic. A trimis un funcționar acasă la el şi mi-a adus una călduroasă. Ajungând la cămin – care, din fericire, nu era departe de birou – am mai stat puțin la taifas cu paznicul, căci mi-era şi frig şi urât de unul singur, în hangarul acela de 30 de paturi. L-am cinstit cu un păhărel de coniac adus de acasă şi apoi m-am culcat, totuşi, aşa îmbrăcat cum eram, în costum gros, cu palton, fular, căciulă, bocanci, mănuşi, cu bagajele mari vârâte sub pat şi cu cele mici sub cap şi cu... pledul peste mine.

Eram trist şi deprimat şi iar mi-a venit să-mi plâng singur de milă. Mi s-a derulat în minte tot filmul din ultimul an: excluderea tatii din partid, neplecarea mea în U.R.S.S., neacceptarea la Festivalul Tineretului, nereuşitele la admiteri, munca la abator şi încă multe altele. Mult timp n-am reuşit să închid ochii, dar până la urmă, după ce am mai tras o duşcă bună, am adormit.

Apoi totul a reintrat în normal. Au început să vină studenții, am fost repartizat în dormitorul de care aparțineam, am făcut cunoştință cu noii colegi şi a început semestrul al doilea.

Studenții mai vechi, cunoscând rânduielile de acolo, aveau mai toți colțurile şi cămăruțele lor unde învățau şi-şi făceau proiectele. La cantină am cunoscut mai mulți bucureşteni care învățau la diverse facultăți ale Institutului, cum ar fi Tomiță, Mişu şi Genu de la Mecanică şi Dan Badina de la Exploatare, care mi-au devenit prieteni.

Cu Dan m-am înțeles foarte bine încă de la bun început şi repede am devenit foarte buni prieteni. M-a invitat în cămăruța unde învăța el şi mi-a aranjat un colț acolo. Duminicile, când la cantină se dădea hrană rece pentru masa de prânz, noi mergeam împreună la un restaurant ieftin din centrul oraşului să mâncăm câte o pană de somn cu cartofi fierți, ăsta fiind meniul care costa cel mai puțin. Ne împărțeam mereu țigările, iar la cofetărie luam câte o prăjitură de formă lunguiață pe care o făceam pe din două. Numai cu fetele era cam problematic, fiecare dintre noi trebuind să-şi conducă prietena în altă direcție. Apoi ne aşteptam seara în dormitor să ne povestim... cum a fost. Doamne, când îmi amintesc ce drumuri erau atunci! Calea Brăilei, abia luminată, gropile şi câinii care se arătau la tot pasul, tramvaie pe acolo, desigur, necirculând. Dar, mă rog... „*noblesse oblige*" şi, sincer să fiu... nu numai noblețea.

Uneori, când eram mai obosiți seara, ne plimbam prin parcul de lângă Institut şi filozofam despre vrute şi nevrute, numai noi doi. Când rămâneam fără bani, eu aveam grijă totdeauna să-mi plătesc căminul în orice caz, iar la masă cumpăram numai bonuri de prânz, în rest descurcându-ne cum puteam. Important era sa rămână ceva pentru țigări.

Când nu mai ajungeau banii nici măcar pentru film, aveam amândoi o problemă: unde ducem fetele? Nici la cinema, nici la cofetărie nu puteam!... Era mare problemă! Dar aveam noroc cu băncile din parc.

Într-o după amiază de duminică, pe la începutul lunii iunie, ne pregăteam pentru colocvii. Nu ştiu cum, într-o pauză de fumat, discutând despre un coleg, Dan spune deodată:

— „Dă-l în mă-sa de jidan scârbos. Ştii doar că jidanii sunt nesuferiți. Nu te poți înțelege cu ei şi nici nu poți avea încredere în vreunul. Pur şi simplu nu poți să fii prieten cu nici unul!"

Parcă aş fi primit o palmă zdravănă peste obraz. Am simțit cum mă fac roşu până în vârful urechilor şi sângele mi-a zvâcnit deodată în tâmple.

— „Dane, vreau să-ți spun că şi eu sunt *jidan*, cum zici tu, căci fără peiorative ne numim *evrei*".

— „Ia nu-i mai lua atâta apărarea şi lasă 'limbajul'. Da, da, sigur, şi tu eşti, imediat, ce să-ți zic!"

— „Dacă nu mă crezi, am să-ți arăt," i-am spus eu şi m-am descheiat la pantaloni, dându-mi jos chiloții.

În clipa aceea, prietenul meu s-a făcut alb ca varul şi s-a aşezat pe scaun. Şi-a aprins o țigară şi, nevenindu-i să creadă cele auzite, se uita la mine şi a început să se bâlbâie:

— „Ştii, n-am vrut... n-am avut intenția... nu credeam că... nu mi-aş fi putut închipui nici o clipă că tu... că am să mă împrietenesc vreodată cu un evreu. Crede-mă că toți cei pe care i-am cunoscut eu, chiar şi la şcoală, erau altfel decât tine"...

În timp ce vorbea, eu mi-am strâns cele câteva lucruri pe care le aveam acolo şi, abținându-mă cu greu să nu încep să plâng, i-am spus:

— „Este limpede că nu mai putem rămâne prieteni deşi, sincer să fiu, am ținut foarte mult la tine. Îmi pare rău, dar ce să fac, aşa cum spui tu... sunt 'altfel' şi ştii doar şi tu că dragoste cu sila nu se poate. Nu-i nimic... nu-ți fă probleme, am să-mi găsesc alt loc de învățat," am zis eu.

Mi-am luat lucrurile, le-am dus în dormitor, mi-am luat ultimele două jumătăți de țigară, altele nemaiavând – asta nu era planificat – şi am plecat în parc să mă plimb, singur de data asta! Acolo mi-am căutat o bancă liberă unde, aşezându-mă, am început să plâng.

N-a trecut nici jumătate de oră şi Dan era lângă mine, cu lacrimi în ochi, rugându-mă să nu mă supăr, să-l înțeleg şi să revin în cameră să învățăm împreună. I-am spus că este imposibil, mă doare prea tare şi nu pot trece peste această jignire.

— „Vom continua să ne dăm bună-ziua, dar nu-mi cere să-mi calc pe mândrie. Nu pot să revin în camera ta şi trebuie să mă înțelegi. Poate ai să începi să vezi şi tu 'altfel'. Dane, nu toți câinii sunt scurți de coadă. Asta o ştii şi tu, aşa că gândeşte-te bine la cine îți este prieten".

După două săptămâni, relațiile dintre noi au început să se reîncălzească, aşa încât la sfârşitul anului şcolar, când am plecat la Bucureşti, m-a şi invitat la el acasă. Locuia undeva pe lângă Obor.

Toamna nu m-am mai întors la Piscicultură la Galați deoarece am dat admiterea la I.S.E.P. şi am reuşit.

CĂPRIOARA

Se împlinea anul de când terminasem facultatea şi am început să lucrez, când am fost anunțat că trebuie să plec în concediu timp de două săptămâni. Fiind începutul lui septembrie, am hotărât să merg la Tuşnad, deoarece mai fusesem acolo pe vremea studenției cu Pali, prietenul meu, ai cărui părinți locuiau în acea stațiune. El îmi povestise multe despre frumusețile locurilor. Şi n-a exagerat cu nimic.

Într-adevăr, nu numai orăşelul în sine cu pitorescul său, cu parcul cu izvoarele sale de ape minerale este frumos, ci şi pădurile din jur şi mai ales drumul spre lacul Sfânta Ana, presărat peste tot cu covorul acela galben tomnatic al frunzelor căzute din abundență. Căci toamna începe mai devreme prin acele locuri muntoase.

Aşa că, zis şi făcut, am luat repartizarea de la sindicat în acea stațiune. Am fost cazat la o casă de odihnă chiar în centru. Deşi Pali nu era atunci la Tuşnad, am fost totuşi să le dau bună ziua părinților lui, care s-au bucurat mult văzându-mă.

Nimerisem în cameră cu încă un tânăr şi, slavă Domnului, ne-am înțeles bine de la început. Vremea fiind frumoasă, ne plimbam prin stațiune şi chiar a doua zi, la cantină, am făcut cunoştință cu două fete aflate şi ele în concediu, ca şi noi. De acum încolo, cu colegul de cameră mă vedeam doar noaptea, căci plimbările aveau loc în perechi. Din când în când, atunci când ploua, mai mergeam împreună la cinema sau la cofetăria din centru unde cofetarul, fiind un prieten din copilărie al lui Pali, m-a recunoscut şi ne servea în mod „deosebit”. Este limpede cum am crescut în ochii celorlalți. Era de-a dreptul o plăcere să te plimbi pe-acolo, totul fiind presărat cu frunze ruginii, proaspăt căzute. Chiar dacă era puțin mai rece afară, noi eram aşa de strânşi unul în celălalt şi era aşa de frumos în jur, că nici nu simțeam frigul. Nici măcar când ne aşezam pe o bancă şi, mai ales, când ne îmbrățişam şi ne sărutam.

Joi era zi de târg la Tuşnad, aşa că ne-am dus şi noi să căscăm ochii. Am spus că vreau să-i iau mamei un cadou frumos, nu vreun *kitsch* ori ceva nesemnificativ de la tarabă. Erau acolo destule lucruri interesante; ce-i drept, erau şi din alea „de doi bani”, dar şi alte obiecte mai deosebite lucrate de meşteşugari din partea locului. În fond, era primul cadou pe care-l cumpăram mamei mele din salariu, în afară de florile pe care i le cumpăram de ziua ei, de „Mărțişor” şi apoi de 8 Martie. La un moment dat, Ileana – aşa se numea prietena mea – mi-a atras atenția asupra unui bătrânel mai retras care părea foarte trist, aşa, sprijinit în bâta lui şi având în fața sa numai câteva mărunțişuri.

Când m-am apropiat, am văzut că are numai obiecte sculptate în lemn. Şi toate reprezentau numai animale de pădure. Mi-a atras atenția în mod deosebit o căprioară stând pe o bucată de trunchi de copac şi uitându-se la o „Floarea reginei”. Totul miniatural. Mi se părea o oarecare asemănare între pozițiile în care stăteau bătrânul şi căprioara. Mi-a plăcut foarte mult, i-am spus că o cumpăr şi l-am întrebat cât costă. Pentru că mi-a împachetat-o frumos într-o cutiuță şi nu simplu în hârtie de ziar (cum se făcea de obicei), i-am plătit de trei ori prețul – derizoriu – pe care mi-l ceruse. Bătrânul s-a uitat la mine mirat, dar i-am spus imediat să meargă să bea o palincă, să se încălzească. Mi-a mulțumit mult şi şi-a strâns repede lucrurile, ducându-se la cârciuma care nu era prea departe.

Din plimbările prin Tuşnad, cea mai interesantă a fost, desigur, cea la lacul Ana. Am plecat într-un grup mai mare, dar pe drum ne-am pierdut câte doi, câte doi şi, abia târziu, sus la lac, ne-am reîntâlnit cu toții. Era un peisaj sălbatic, frumos şi foarte interesant, acest lac apărând de fapt pe locul unde existase demult un crater vulcanic. Şi tot uitându-mă la el, îmi imagineam cum ar fi dacă ar ieşi acum din adâncuri limbile de foc iar lava s-ar revărsa peste noi...

Când i-am povestit Ilenei la ce ma gândeam s-a cutremurat şi ea. La întoarcere, iar am luat-o pe scurtături, fiecare pereche în altă parte, regăsindu-ne apoi jos.

Însă concediul, oricât ar fi de frumos, are şi el un sfârşit. Aşa că ne-am luat rămas bun unii de la alții. Ileana şi cu mine ne-am întors la Bucureşti, unde am reînceput fiecare lucrul.

Mama a fost mai mult decât impresionată de cadoul primit. I-a plăcut şi ce le adusesem surorii mele şi lui tata, dar căprioara a primit un loc special. A fost aşezată la capul patului ei. Cu toate că era micuță, părea într-adevăr neobişnuită şi era făcută din lemn de tisă, considerat deosebit de prețios şi greu de lucrat.

Relația mea cu Ileana a durat mai bine de un an de zile. Locuia într-o căsuță în fundul unei curți pe strada Buzeşti. O cămăruță şi o bucătărioară, atâta avea. În fiecare sâmbătă seara eram prezent la ea cu flori şi o cutie de ciocolată sau cu o sticlă de lichior şi un carton de prăjituri, iar ea mă aştepta cu chifteluțe proaspete sau cu o fripturică, şi întotdeauna cu cartofi prăjiti, ştiind cât de mult îmi plac. Era plăcut şi totdeauna cald la ea. Nu ne trebuia nimic, nici măcar nu ieşeam din casă. Ne-am iubit mult şi cu pasiune. În anul acela prietenii mi-au reclamat nu o dată că nu înțeleg ce s-a întâmplat cu mine de dispar sâmbetele. Le-am explicat şi s-au liniştit, dar numai relativ, căci vroiau să se convingă că este adevărat. Odată le-am făcut cunoştință cu Ileana şi atunci prietenul meu Octav mi-a declarat că „acum mă înțelege”. Era o fată frumoasă,

slabă, foarte plăpândă, cu fața mică şi mereu zâmbitoare, părul şaten şi lung atârnându-i până peste umeri.

Despărțirea după un an a venit, aş zice, de la sine, relația răcindu-se treptat, fiecare spunându-i celuilalt la un moment dat că, pur şi simplu, şi-a găsit o prietenie nouă. Şi ne-am încheiat legătura fără supărare, ba chiar rămânând amici.

La Tuşnad am mai fost în concediu şi în alți ani, dar nici altă căprioară şi nici altă Ileana n-am mai căutat.

Căprioara mamei a suportat mutările din casă în casă, ba chiar a emigrat cu mama în Israel, bineînțeles, fiind mereu aşezată la căpătâiul patului ei. După ce mama s-a prăpădit, căprioara şi-a mutat domiciliul în vitrina din salonul nostru.

NICU

De când am început să lucrez, mi-am luat concediu totdeauna spre sfârşitul lunii septembrie căci culorile acelea de toamnă, ruginiul amestecat cu gălbui, mi se păreau mai adecvate sentimentalismului meu şi chiar stării mele generale de spirit. Dar în anul 1961, încă din luna mai se anunțase o foarte interesantă excursie de zece zile în Uniunea Sovietică, în luna august, cu „Trenul Prieteniei". Era cu opriri la Chişinău, Kiev, Leningrad şi Moscova. 'Oh, mi-am zis, asta este pentru mine. Împuşc dintr-o dată mai mulți iepuri.' M-am înscris repede la O.N.T. şi în iulie am aflat că am primit şi aprobarea (viza) de plecare. Eram preocupat doar de faptul cu cine voi fi în cuşetă, căci mi s-a spus la înscriere că sunt compartimente de patru şi de şase persoane. Am avut noroc: am nimerit într-o cuşetă de patru locuri şi, pe deasupra, cu trei persoane foarte cumsecade. Nicu – căpitan de infanterie (aşa s-a prezentat) – care mi s-a părut foarte simpatic de cum ne-am cunoscut, Ion – inginer constructor şi Gigel – contabil la acelaşi trust unde lucra Ion. Ajungând primii în cuşetă, Nicu şi cu mine am ales amândoi paturile de jos, ceea ce n-a fost o problemă pentru vecinii noştri. Noi doi eram şi cu câțiva ani mai în vârstă ca ei, Nicu fiind chiar cu un an mai mare ca mine.

Prima oprire a trenului a fost la Chişinău unde, în gară, ne aştepta un grup de pionieri cu flori şi încă multă lume care vorbea moldoveneşte Toți se ofereau să ne fie ghizi în cele câteva ore cât urma să vizităm oraşul. Eu, vorbind şi ruseşte, l-am luat pe Nicu şi i-am spus să vină cu mine, că n-o să regrete. Aşa s-a şi întâmplat. Am plecat cu doi tineri din cei care vroiau să ne însoțească şi am vizitat centrul oraşului şi parcul, dar locurile ni s-au părut îngrozitor de cenuşii, neîngrijite, murdare, de parcă ar fi fost părăsite. I-am întrebat pe ghizii noştri dacă în oraş mai trăiesc mulți evrei, căci am auzit că aici fusese cândva un mare centru evreiesc. Răspunsul a fost că da, mai trăiesc, dar „nu cine ştie ce"!! Şi, pe urmă, că „n-are importanță, că ei sunt doar evrei, nu români ca noi". Nicu a obsevat că mie nu mi-a plăcut răspunsul, dar n-a zis nimic. Nici măcar atunci când le-am spus celor doi însoțitori că noi am prefera acum să ne plimbăm singuri şi „să ne revedem la intrarea în parc la ora 7.30, să ne conducă la gară". Zis şi făcut. Era ora patru şi, de fapt, noi la opt trebuia să fim în gară. Cu mult tact, Nicu m-a întrebat:

— „Tu eşti evreu?" I-am confirmat şi l-am întrebat dacă treaba asta îl deranjează.

— „Nu, deloc, din contra, eu mai am vreo doi prieteni evrei la Bucureşti, aşa că vezi că mă simt 'acasă'. * Şi mama are o bună prietenă evreică cu care bea zilnic cafea".

După această discuție ne-am apropiat parcă şi mai mult unul de celălalt. Următoarea zi, la Kiev, desigur că iar am umblat împreună şi apoi la Leningrad la fel. Nici aici n-a regretat că a fost cu mine, căci noi am văzut lucruri pe care alții nu le-au văzut. Tatăl prietenului meu Mitea din Moscova, „*diadia*[19] Iura" – cum îi spuneam eu -, locuia aici, în oraşul de pe Neva, şi era pictor de meserie.

Îmi amintesc cum în prima zi de la sosirea la Leningrad, după turul oraşului, am rugat-o pe ghidă să mă lase aproape de strada unde ştiam că locuieşte "*diadia* Iura" deoarece, vorbind bine ruseşte, am să mă descurc singur. A fost de acord. Am coborât şi am început să merg foarte mândru pe stradă, de unul singur. După câteva blocuri am dat de casa cu pricina. Când am intrat am avut un şoc. O imagine curioasă. Parcă aş fi fost în cărțile lui Victor Hugo. Mă găseam în curtea interioară a unei clădiri uriaşe de cinci etaje, cu paliere largi la fiecare etaj de-a lungul celor patru laturi ale casei. La etajul trei, când am sunat la uşa apartamentului în care stătea el, mi-a deschis o femeie tânără într-un *négligé* roşu şi cu un pahar în mână. În prima clipă am crezut că am greşit adresa, dar nu! Deloc. Se înscria foarte bine în imaginea primită încă de jos, la care se adăuga şi întunericul din jur. În încăpere nu era lumină. Când i-am spus tinerei pe cine caut, m-a întrebat dacă s-a întâmplat ceva şi i-am răspuns că nu, sunt numai un prieten. A bătut discret la uşa uneia din camerele care se deschideau din salonul acela şi i-a şoptit ceva cu voce joasă celui din uşă. Nepunându-şi ochelarii, Iurii Pavlovici (aşa îl chema de fapt) nu m-a recunoscut din prima clipă. Nu ne mai văzuserăm de cinci ani, de când au plecat ei din Bucureşti. I-am spus cine sunt, şi-a pus ochelarii şi atunci m-a recunoscut şi au urmat îmbrățişările şi pupăturile.

E lesne de imaginat câte locuri ne-a arătat el în Leningrad, pe care un turist obişnuit nu are cum şi de unde să le vadă.

Apoi a urmat Moscova. Prietenul meu Mitea, care lucra la emisiunea franceză de la „Radio Moskva", a venit în gară să facă un reportaj despre „Trenul prieteniei din România". De fapt el m-a aşteptat pe mine. Şi după cinci minute de pupături şi îmbrățişări pe care toți cei care coborau din tren le aplaudau, a făcut şi reportajul. Nicu era entuziasmat de-a dreptul de relațiile mele. Desigur, toate excursiile în oraş le-am făcut şi aici împreună, unele chiar cu Mitea. Singura noastră problemă a fost Tania, ghida, pe care noi doi am monopolizat-o; iar aici am cam avut probleme între noi. Ne plăcea mult amândurora şi chiar o doream fiecare pentru el. Dar ea, fiind o fată deşteaptă, a înțeles cum stau lucrurile şi, nefiindu-i nici noi indiferenți, i-a propus lui Mitea să meargă el cu mine la Galeriile Tretyakov pe care eu spusesem că vreau să le văd mai pe îndelete, iar ea se va îngriji de Nicu. A doua zi îi propusese lui Mitea să-l ducă el pe Nicu la Muzeul militar, iar ea va merge cu mine la GUM (renumitul, pe atunci, uriaş magazin universal din Piața Roşie). Ce GUM, ce Piață Roşie! Tania m-a dus direct acasă la ea, ceea ce făcuse cu o zi mai înainte şi cu prietenul meu, Nicu. Nici unul n-am pomenit atunci nici un cuvânt despre cele câteva ore petrecute la ea.

[19] Unchiul (rus.)

Doar în tren, la întoarcerea spre Bucureşti, ne-am amintit amândoi ce bine a fost la Tania, cât ne-a iubit pe fiecare din noi şi cu cât gust era aranjată cămăruța ei. Cred că treaba asta ne-a apropiat şi mai mult, nederanjându-ne pe nici unul faptul că în numai două zile ne culcaserăm amândoi cu aceeaşi femeie. Cert este că am rămas prieteni.

Timpul trecea şi, fiind ocupați, ne vedeam doar la sfârşit de săptămână. După o vreme l-am cunoscut şi pe Gicu, fratele lui Nicu. El locuia la prietena lui, Mimi, în Piața Palatului. Acest loc a devenit punctul nostru de întâlnire, fiind foarte central şi convenind tuturor. Ba chiar şi lui Crişan vărul lor, care s-a alăturat apoi grupului nostru. Acesta era cercetător la Institutul de Istorie şi ne delecta mereu cu povestiri interesante. Era un băiat inteligent cu care se putea discuta şi despre teatru şi despre cărți. Serile noastre de sâmbătă le petreceam de obicei la „Restaurantul Cişmigiu" de lângă parc şi se prelungeau până pe la orele două-trei dimineața, noi fiind mai totdeauna ultimii clienți din restaurant. Dar nu degeaba primeam noi fripturi fragede şi băuturi alese pe mese: chelnerii îşi primeau mereu cu vârf şi îndesat „porția", aşa că nu le părea rău să întârzie cu noi, desigur neuitând să închidă uşa restaurantului. S-a întâmplat de câteva ori ca Nicu şi cu mine, neavând „la cine" să mergem, să hotărâm să continuăm petrecerea până dimineață, aşa că mergeam ori la barul "Melody" ori la gară, iar la 6 dimineața pleca fiecare la casa lui.

Într-una din acele seri am aflat că verişorul lui Nicu, Crişan, este băiatul Mariei Iliescu, o fostă bună cunoştință a tatălui meu încă din Ministerul Comerțului Exterior. Fratele lui Crişan, Ion Iliescu, care a devenit după 40 de ani preşedintele României, a fost şeful meu pe când lucram ca interpret la Secția de relații externe a C.C. U.T.M.

La doi ani după călătoria la Moscova, Nicu şi-a rupt piciorul şi a fost nevoit să stea destul de mult timp internat la spitalul militar. Îl vizitam de două ori pe săptămână şi mereu găseam lângă patul lui o fată blondă. L-am întrebat cine este domnişoara. „A, nimic, o cunoştință" mi-a zis el şi, spunându-i că aş vrea s-o conduc acasă, acesta a sărit în sus: „Nu! Până aici, ea este numai a mea, nu te supăra!" Când a ieşit din spital, după vreo lună, mi-a spus că tânăra n-a meritat nimic şi că îi pare bine că nu m-a lăsat să mă „prăjesc" şi eu cu ea.

Au trecut anii şi, cu timpul, fiind foarte ocupați amândoi, întâlnirile şi ieşirile noastre „la un pahar" au început să se cam rărească, fiecare având altă sferă de preocupări. Eu am intrat dupa aceea în ziaristică, găsind o cu totul altă lume, iar mai apoi în cinematografie şi între timp m-am şi căsătorit.

M-am reîntâlnit cu Nicu întâmplător, după revenirea mea de la Teheran, când i-am zis că am depus actele pentru plecarea în Israel. Mi-a spus că „se

bucură pentru mine” (nu ştiu dacă era adevărat) şi că speră că am să-i scriu. L-am rugat doar să-i anunțe şi pe ceilalți din grupul nostru şi i-am promis că-i voi scrie.

Dar nu i-am notat adresa, aşa că de promisiune nu m-am putut ține.

Poate odată, cu ocazia unei vizite la Bucureşti, voi încerca să-l caut.

ANCHETA

Era prin luna februarie a anului 1968. Eram de serviciu, în tura de noapte, la redacția de ştiri externe a *Agerpress*-ului. Tocmai luasem o ştire din teleprinterul A.F.P.[20], prelucrasem materialul şi mă aşezasem lângă dactilografă să-i dictez ştirea lucrată, pentru a o transmite apoi ziarelor.

Afară era frig, o noapte senină şi rece de iarnă uscată.

Trebuie să fi fost puțin după ora două când, deodată, uşa mare a camerei în care dictam s-a deschis şi a intrat un bărbat îmbrăcat destul de elegant, cu o scurtă de piele maro. Mi-a rămas bine întipărit în minte, iar figura lui o am şi acum în fața ochilor.

De obicei, la orele acelea de noapte, era o linişte totală (în contrast absolut cu forfota şi gălăgia din timpul zilei), auzindu-se doar clapele maşinii de scris „Olympia” şi rareori apărea câte un coleg, să mai aducă vreo completare de ştire de la telex.

Puțin cam intrigat de apariția străinului, l-am întrebat: „Iertați-mă, vă rog, pe cine căutați?”

— „Pe dumneavoastră,” veni prompt răspunsul lui, cu acelaşi zâmbet cu care intrase pe uşă. „V-aş ruga să veniți puțin pe coridor, să stăm de vorbă câteva minute”.

— „Regret – am spus – dar după cum vedeți, am treabă, trebuie să transmit ştirea cât mai repede la ziare. Dar dumneavoastră de la ce redacție sunteți?”

— „Am să vă spun afară. Vă rog, numai un minut”.

Am întrerupt dictatul şi am rugat-o pe dactilografă să fumeze o țigară, câteva minute, iar eu am ieşit pe culoar, unde mă aştepta respectivul. Mi-a întins foarte politicos mâna şi s-a prezentat:

— „Sunt căpitanul de securitate Cucu. Superiorii mei ar vrea să stea de vorbă cu dumneavoastră. Şi de aceea, întrucât ştiu că mâine sunteți liber, am să vă rog ca mâine după amiază pe la orele patru să vă prezentați în strada Doamnei, vizavi de Miliția Capitalei, la intrarea de sub coloane şi să întrebați de mine. Întâlnirea noastră va dura cam două-trei ore. Vă rog însă, foarte mult, să

[20] Agenția France-Presse

nu discutați cu absolut nimeni despre această invitație, nici cu părinții, nici cu soția şi mai ales cu nimeni de aici din redacție. Trebuie foarte multă discreție. Vă aştept, deci, mâine şi nu uitați: discreție".

Întorcându-mă în cameră, dactilografa m-a întrebat: „S-a întâmplat ceva?" Simțeam că sunt palid şi începusem să am un tremur interior, drept care m-am dus repede să fumez o țigară. „Nu"! i-am răspuns. „Mi-a povestit despre un prieten de la un ziar", am îndrugat eu, dar pe dinăuntru continuam să tremur de-a binelea.

Abia am aşteptat să se facă dimineață şi am plecat acasă la părinți. Aici, bineînțeles, n-am mai dormit, n-am mâncat, doar am fumat țigară după țigară. Am stat de vorbă cu tata, i-am explicat ce s-a întâmplat şi că nu ştiu despre ce ar putea fi vorba. În orice caz, l-am rugat ca dacă cumva a doua zi nu-mi fac apariția până seara, să anunțe într-un fel ziarele occidentale, să încerce să comunice cu ambasadele, să povestească cele petrecute.

Dupa prânz, la plecare, m-am îmbrăcat „bine": mi-am pus pe mine două maiouri, două perechi de chiloți, două cămăşi, un pantalon gros, şosete şi două perechi de ciorapi călduroşi, bocanci de schi, un pulovăr vestă şi un pulovăr cu mâneci lungi, o jachetă groasă, palton de iarnă, mănuşi, o căciulă rusească cu urechi – deşi nu ningea. În buzunare mi-am luat două-trei batiste, vată, antinevralgice, un pahar pliant de excursie, hârtie igienică, un briceag şi alte fleacuri.

Ştiam din experiența unor cunoştințe de-ale mele şi de la prieteni de-ai tatii, care fuseseră arestați, fiind chemați tot aşa la o întâlnire la un birou, că au rămas cu ce aveau pe ei. După felul „invitației", eram sigur că voi fi arestat. Mă tot gândeam care poate fi cauza, deşi ştiam că asta nu este o condiție absolut necesară – să fie o cauză anume! Ştiam doar bine, cu toții, cum lucrează securitatea.

Simțeam că pleznesc de căldură cu atâtea „boarfe" pe mine. Dar slavă Domnului! Cel mai important lucru este că n-am fost arestat.

La sosire, după ce a apărut tovarăşul Cucu, acesta m-a condus prin coridoare, până într-o cameră unde după douăzeci de minute de aşteptare şi-a făcut apariția un tip înalt, destul de plin, cu nasul roşu şi duhnind de departe a țuică.

„Sunt tovarăşul colonel Dumitru", s-a prezentat el, „dar din momentul acesta tu (adică eu!!) nu mai ai dreptul să mi te adresezi cu 'tovarăşe colonel,' ci îmi vei spune numai 'domnule colonel', căci din secunda aceasta te afli în anchetă penală". La auzul acestor cuvinte, am crezut că se prăbuşeşte cerul peste mine şi, bineînțeles, am început să tremur şi mai tare. Mi s-a făcut deodată sete, simțeam că vreau să urinez, am transpirat foarte tare şi muream de cald, deşi îmi scosesem paltonul şi jacheta. Dar, pentru siguranță, nu le-am agățat în cuier, ci le-am pus pe spătarul scaunului pe care stăteam.

Au urmat întrebările de rigoare, „de identificare” să-i spunem, după care, dintr-o dată, zâmbind, m-a întrebat:

— „Ce mai face Pista, prietenul meu?” *!

— „Cine?” am zis eu.

— „Pista, mă, taică-tu, că doar noi suntem prieteni buni”.

Pe tatăl meu îl chema într-adevăr Pista, dar acesta era diminutivul numelui său de la István (Ştefan) în ungureşte. Numai prietenii buni îl strigau aşa. Şi atunci am înţeles că este un *bluf*, dar am intrat în joc şi am răspuns că face bine.

— „I-a mai telefonat prietenul lui din Elveţia... cum îl cheamă că-mi scapă acum?” Încă o confirmare de *bluf*!

— „Nu ştiam că are un prieten în Elveţia” am zis eu.

Şi... uite aşa... a început anchetarea. Mi s-a spus că trebuie să răspund la toate întrebările, bineînţeles, să fiu sincer, să nu ascund nimic pentru că se ştie totul despre mine, tot ce am făcut, tot ce am vorbit – Dumezeule, şi încă cum mai ştiau! – că se cunosc toate persoanele cu care am avut sau am contact şi toate intenţiile mele de a părăsi ţara, precum şi toate relaţiile mele cu străinătatea. Mi s-au arătat patru dosare voluminoase, susţinându-se că ar fi ale mele, care cuprindeau toate declaraţiile despre mine ale prietenilor şi cunoscuţilor, precum şi ale soţiei, ale tatălui şi ale mamei mele.(!!) Mi s-a spus că am scris ştiri tendenţioase despre Israel, în timpul războiului din l967 şi să relatez tot ce am scris, precum şi că tot timpul vorbesc despre Mircea Crişan, ca de cel mai mare actor.

— „Nu-i adevarat!!” am ţipat. „Eu nu-l sufăr pe Crişan din cauza bancului lui cu castravetele şi asta o ştiu toţi din jurul meu”.

— „Avem declaraţiile mai multor colegi din redacţie care susţin că vorbeşti tot timpul despre el,” a zis ‘domnul colonel’.

Asta a început să-mi dea de gândit că nu prea ştiau multe despre mine şi că deci, trebuie să fiu foarte atent la ce se discută şi mai ales la ce voi spune eu!

*

În l966 venise în vizită unchiul meu din Canada, fratele mamei, pe care nu-l mai văzuserăm din l939, de când s-a închis graniţa cu Ungaria, el trăind la Oradea. De acolo a fost deportat la Auschwitz, împreună cu bunicii şi cu tot restul familiei. În afară de sora mamei, care s-a întors de acolo, numai el a mai supravieţuit, dar nu s-a întors în România ci, căsătorindu-se tot cu o fostă deportată, au plecat amândoi în Anglia şi apoi în Canada, ea murind după câţiva ani de un cancer contractat din cauza celor prin care a trecut în lagăr.

Într-una din seri, târziu, stăteam de vorbă în salonul locuinţei noastre patru persoane – tata, soţul surorii mamei, unchiul din Canada şi cu mine.

Noaptea şi numai noi patru!!!

Între altele, tata l-a întrebat pe unchiul meu dacă ar fi dispus să depună o sumă de bani în eventualitatea că ar trebui să fim cumpăraţi pentru a putea

pleca în Israel, dar nu ei, ci numai noi, copiii. Dându-şi desigur acordul, am stabilit un cod prin care îi vom comunica dacă este cazul, cum şi cât trebuie depus.

*

Dintr-o dată, Dumitru începe să-mi citească dintr-unul din dosare – cuvânt cu cuvânt – toată discuția avută în noaptea aceea cu unchiul meu, în urmă cu un an şi jumătate. În acea clipă m-au trecut toți fiorii şi desigur că am negat totul. M-am îngrozit la ideea că telefonul nostru este ascultat şi s-au înregistrat toate discuțiile avute de atunci în casă şi asta cu toate că aparatul se afla la vreo 3-4 metri de masa unde stăteam de vorbă.

Uitându-mă dintr-o dată la ceas, am văzut că în loc de ora şase, până la cât crezusem că voi sta acolo, se făcuse deja nouă şi jumătate. Începeam să mă impacientez. Deodată Dumitru se scoală din fotoliu şi declară că „Ajunge pentru astăzi. Vom continua mâine la aceeaşi oră". Eram nespus de fericit când m-am văzut în stradă şi îmi făcea o deosebită plăcere frigul care îmi brăzda fața. Am fumat două țigări una dupa alta şi... acasă!

Ajungând acasă, i-am povestit imediat tatii despre „tovarăşul colonel Dumitru", de care el, bineînțeles, habar n-avea. În schimb nu i-a plăcut deloc faptul că sunt în „anchetă penală". Am început să recapitulăm cine a mai fost la noi şi ce am mai discutat, spre a nu mă trezi cu cine ştie ce surprize. Atunci ne-am adus aminte că o săptămână înainte de sosirea unchiului, venise la noi un tehnician de la telefoane să controleze dacă aparatul funcționează bine, fără ca noi să dăm vreo importanță acestui lucru. Ne-am lămurit abia acum, prea târziu ce-i drept, de ce se întâmplase de fapt.

A doua zi m-am prezentat, cum mi s-a spus, tot îmbrăcat bine, dar cu ceva mai puține haine pe mine. Primul lucru ce mi s-a cerut să-l fac, punându-mi-se în față hârtie şi un toc, a fost să notez tot ce declarasem cu o zi înainte şi, mai ales, despre discuțiile cu unchiul din Canada. Am spus că nu am ce scrie despre asta, că nu recunosc nimic din tot ce mi s-a citit şi că nu pot să scriu despre evenimente care nu s-au petrecut. Fuseseră însă acolo alte lucruri, mult mai puțin importante, despre care am fost de acord să le pun pe hârtie.

Au început apoi să curgă o serie de noi întrebări despre unchiul meu, precum şi despre multe, multe altele legate de mine şi de familia mea.

Şi tot aşa, şi azi şi mâine, coşmarul acesta a durat aproape patru săptămâni în şir. În fiecare zi, cel puțin în primele două săptămâni, interogatoriile se terminau pe la 10-11 seara, mai bine zis noaptea. Şi nu ştiu cum s-a făcut, dar „cu totul şi cu totul întâmplător", redactorul-şef adjunct m-a anunțat că în următoarele zile voi începe să lucrez numai în tura de dimineață, cel puțin timp de două-trei săptămâni. Este de la sine înțeles că acest anunț îmi pica foarte

bine, căci mă scutea de la a-i cere eu acest lucru. Nu căutam nici o explicație, dar îmi era clar ce se întâmplase. Mă întrebam doar cât va mai dura oare supliciul meu din fiecare după-amiază? În fiecare zi, când ajungeam acolo mi se punea în față hârtia şi mi se comanda: „Scrie tot ce ai declarat ieri!"

Într-una din zile am fost întrebat de legătura mea cu Richard Oschanitzky, cunoscutul pianist şi compozitor de jazz. Prietenia mea cu Oschanitzky, care era şi el bănățean ca mine, dura de mai mulți ani, încă dinainte de a mă căsători, de când mergeam împreună la spectacole de jazz. Şi, mai ales, de pe vremea când petreceam nenumărate seri la restaurantul „Berlin" împreună cu un alt muzicolog, Cornel Chiriac, de la Radiodifuziune – care pe urmă a fugit la „Europa Liberă" şi mai apoi a fost asasinat la München din ordinul securității. Întrebări mi s-au pus, nu puține, şi în legătură cu Chiriac. Adevărul este că prietenia noastră nu avea nimic politic şi, mai ales, nimic subversiv în ea, discuțiile noastre fiind legate numai de muzică, filme – Ricii (cum îi spuneam noi) scriind şi muzică de film – şi, mă rog, uneori şi de femei; dar ce conta adevărul pe lângă una sau mai multe „informații" pe care le deținea ei. Aşa am aflat că lui Oschanitzky, care fusese invitat să participe din partea României la un festival internațional de jazz la Praga, în Cehoslovacia – şi nu în apus – i se refuzase paşaportul. Motivul? Că „se ştie că vrea să fugă, aşa cum a încercat şi data trecută, când a mai cerut plecarea la un festival în R.D.G.". Când, reîntâlnindu-mă după un timp cu Ricii l-am întrebat dacă era adevărat, el mi-a confirmat că ceruse într-adevăr plecarea la Praga, dar desigur fără alte intenții – căci după aceea avea de pregătit vreo trei concerte la Bucureşti. Dar în privința Germaniei, a rămas pur şi simplu cu gura căscată, auzind şi el pentru prima oară treaba asta.

O serie de întrebări au fost apoi în legatură cu maşina mea, un VW mai vechi, din 1961. De unde o am? Care dintre străinii cu care am fost în legătură pe vremea când am lucrat la „Exportlemn" şi la O.C.M[21]. mi-a trimis maşina? Eu tot spuneam că maşina mi-a trimis-o unchiul meu din Canada, dar ei nu... şi eu ba da... Şi uite aşa, altceva n-au reuşit să scoată de la mine, căci ăsta era adevărul adevărat.

După ce am văzut că totuşi nu sunt arestat, am început să vin la ancheta de după-amiază cu maşina, câştigând în felul acesta şi timp şi întorcându-mă acasă la ore târzii ale nopții fără să mai întârzii din cauza drumului lung.

Trecuseră vreo două săptămâni de când mă prezentam zilnic în strada Doamnei când, într-o zi, sosind acolo, îmi spune *tovarăşul* – pardon, n-aveam voie să-i spun aşa – adică *domnul* Cucu, care era şi el prezent la fiecare întâlnire, că „de azi începând anchetarea mea va avea loc în sediul din strada Plevnei". Când am ajuns la locul respectiv, mi-am dat seama unde fusesem adus, căci

[21] Oficiul de Control al Mărfurilor (din cadrul Comerțului Exterior)

trecusem pe acolo cu un prieten de-al tatii, eliberat nu de mult după o detenție de câțiva ani şi el ne arătase că aici a stat închis. Era de fapt renumitul „Malmaison”.

Aici au fost deținuți, cel puțin o bună perioadă de timp, Sostarich Kari (Kari *baci*, cum îi spuneam noi în familie), Pavel Donat, Gyarmati Miklos, Csendes, Bela Rosinger, precum şi alți prieteni de-ai tatii din sistemul comerțului exterior. Unii dintre aceştia fuseseră închişi şi de Siguranță, înainte de război, pentru activitate politică, dar toți au spus că „Siguranța era nimic pe lângă Securitate”.

Şi tot aici a stat câteva zile şi prietenul meu, Cornel Chiriac.

Împrejmuită cu un zid înalt de piatră, neputându-se vedea nici înăuntru, dar nici afară, clădirea părea o vilă de tip vechi, un fel de „casă boierească”, cum se spunea, prevăzută cu o portiță de metal cu o ferestruică. După ce a sunat şi ferestruica s-a deschis, Cucu i-a şoptit ceva celui de dincolo – pe care eu nu-l puteam vedea – iar acesta a deschis uşa lăsându-ne să intrăm. Dintr-o dată în fața mea am avut o privelişte cumplită, care m-a făcut să mă cutremur şi într-o clipă m-a trecut o sudoare rece. Era o curte imensă cu câteva clădiri mari ca nişte hangare, cu ferestre zăbrelite. Dinăuntru se auzeau nişte vaiete sau gemete foarte vagi, cărora eu însă nu le-am dat nici o importanță pe moment, aşteptând să văd unde voi fi dus. La vreo cinci metri spre dreapta era una din aceste clădiri uriaşe prevăzute cu o imensă poartă de fier masiv, care s-a dat la o parte, iar noi am păşit înăuntru. Dintr-o dată în spatele meu am auzit un pocnet puternic şi, întorcând capul, am văzut că cele două jumătăți de poartă s-au închis. Într-o secundă m-au trecut cele mai negre gânduri şi mi-am zis în sinea mea: „Până aici ți-a fost, Ivane, gata, din locul ăsta nu mai scapi!”, fiind convins că voi fi arestat şi închis. Şi mă gândeam ce se va întâmpla cu maşina mea care a rămas în fața intrării, cine o s-o ia s-o ducă acasă, şi cum va afla oare familia, care nici nu ştie că eu nu mai sunt în „Doamnei”, ci în „Plevnei”, şi cine ştie cât voi rămâne închis şi etc., etc. Noroc că n-am avut prea mult timp să mă gândesc, căci pe al doilea coridor ne-am oprit în fața unei camere. Am auzit deodată: „Intră aici, stai jos şi aşteaptă!!” Cucu m-a băgat în acea încăpere şi a plecat.

Era o cămăruță cu mobilier rudimentar, diferită de biroul din “Doamnei” în care se găsea un fotoliu. Aici erau doar o masă metalică mică cu două scaune şi cu o veioză pe ea, iar lângă peretele de vizavi încă un scaun pe care urma să mă aşez eu. Din tavan atârna un fir electric prevăzut la capăt cu un bec, iar pe peretele opus uşii de lemn era sub tavan o ferestruică cu zăbrele. Aşa încât dacă interogatoriul s-ar fi desfăşurat ziua tot nu puteai vedea decât un pic din lumina soarelui. Începusem să-mi fac deja probleme, deoarece, obişnuit din ultimele zile, nu mă mai îmbrăcasem decât cu un singur maiou, cu o singură pereche de chiloți, cu o singură cămaşă, un singur pulovăr şi nu-mi mai luasem în buzunare toate mărunțişurile necesare pentru orice eventualitate. Dar şi aici timpul de

cugetare fu scurt, căci a apărut Dumitru, urmat de un tânăr, prezentat drept locotenent-major Kovaci, care a adus obişnuita hârtie de scris şi două din cele patru dosare (le-am recunoscut, eram doar „cunoştinţe vechi”).

După ce mi s-a spus să mă apropii de masă şi să încep să scriu, lucru cu care mă obişnuisem deja, dintr-o dată „domnul colonel” a zis:

— „Lasă scrisul, că oricum îndrugi de câteva zile numai baliverne, şi mai bine hai să discutăm altceva”.

Fixându-mă cu o privire foarte severă timp de aproape un minut, mi s-a adresat pe un ton foarte răspicat:

— „Ia povesteşte-mi despre toate legăturile tale sioniste!” La care eu, foarte mirat, am zis:

— „Scuzați-mă n-am înțeles despre ce legături să povestesc??” Iar el:

— „Despre toate legăturile tale cu cercurile sioniste din țară, din Israel şi, în general, din străinătate. Ce, doar nu vrei să-mi spui că în toată corespondența ta cu străinătatea nu sunt şi scrisori codificate cu legăturile tale cu cercurile sioniste”.

În zadar am încercat eu să-i explic că nu am nici un fel de legături „sioniste” nici în țară şi nici afară şi că nu ştiu ce sunt alea. Drept urmare am auzit:

— „Minți, minți! Ți-am spus că mie să-mi spui numai adevărul, că aici scrie tot, am toate declarațiile” zise el, tot învârtindu-se în jurul scaunului meu. Eu iarăşi: „Nu ştiu despre ce vorbiți”.

Dintr-o dată am simțit un jap-jap: o palmă pe obrazul stâng şi una pe cel drept.

— „Te învăț eu să-mi spui ce vreau”.

Atunci am simțit că se îngroaşă gluma. Am fost întrebat ce-i cu toate scrisorile mele trimise în Israel, Canada, R.D.G., Ungaria, Africa de Sud, U.R.S.S., Franța, Italia, R.F.G. I-am explicat că la Haifa am un văr şi un unchi din partea tatii „cu care dumneavoastră ați spus că sunteți prieten şi presupun că ştiți asta”. Ele sunt singurele rude din familia tatălui, revenite de la Auschwitz şi cărora le-am scris două scrisori. În Canada am scris unchiului meu, iar restul sunt prieteni.

— „Şi ce cod ai folosit în scrisorile trimise în Israel??”

— „În ce am scris eu, nu am avut nevoie de nici un cod” am răspuns.

Dar simțeam limpede că obrajii îmi ardeau. Când m-am uitat la ceas, am văzut că trecuse bine de ora 10, iar eu muream de sete şi simțeam nevoia să urinez, dar n-am scos nici o vorbă. Mi-era pur şi simplu frică, mai ales după cele două palme primite. În sfârşit, după alte tracasări cu întrebări stupide şi provocatoare, la un moment dat s-a uitat la ceas şi a decretat:

— „Ajunge pentru astăzi, continuăm mâine la aceeaşi oră”.

Când m-am uitat la ceas, erau orele 1.40. Mi-am pus repede hainele pe mine – ca nu cumva să se răzgândească – şi Kovaci m-a condus până la ieşirea din acea clădire şi apoi din incinta „vilei”.

Lucru curios. La ieşire nu mi s-a părut că aud acel pocnet al porții ca la intrare, în schimb am desluşit gemete, încă de pe coridor. Când m-am văzut în stradă şi mi-am zărit maşinuța, am început să plâng cu un tremur în tot corpul, simțeam cum transpir, deşi nu-mi era cald, din contra mă apucase frigul; am fumat două țigări, una dupa alta, am urcat la volan şi direcția acasă. Când m-au văzut ai mei au început cu toții să plângă, iar restul... Am băut o bere... şi culcarea.

La diversele întrebări, din cele mai stupide şi neverosimile domenii, la 90% din ele răspundeam “desigur”, “nu ştiu”, ori “nu este adevărat”. Cel mai intrigant a fost „nu ştiu”-ul meu, care l-a determinat pe Dumitru să țipe într-o zi:

— „Spui tu acum ce vrei, dar las’ că la proces ai să spui tu tot ce trebuie!!”

Mie doar atât mi-a trebuit. Căci de acum încolo singurul meu răspuns standard era: „Nu mai spun nimic, vorbesc numai la proces”!

Chiar şi în celelalte două dăți când am fost pălmuit de Dumitru – odată mi-a tras şi un picior de am zburat cu scaunul până în peretele din fundul camerei – mă uitam la el şi spuneam: „Refuz să răspund, voi vorbi numai la proces”.

Într-una din ultimele zile ale anchetei, într-un acces de furie, mi-a spus că nu este de mirare că am fost respins de comisia de paşapoarte (în 1959) pentru plecarea la Târgul de la Leipzig, în R.D.G. Lucram pe atunci la „Exportlemn” şi fusesem propus de direcție să plec la Târg pentru probleme de vânzări de mobilă şi plăci aglomerate, domeniul cu care mă ocupam eu. În aceeaşi delegație şef-adjunct, din partea M.C.E.[22] nu era altul decât tatăl meu. Chipurile, „ştiau ei foarte bine că intenționam să fugim!!” Auzi... „ştiau ei...” Unde dracu’ să fugi de la Leipzig!?!?

Când, în sfârşit, s-a terminat supliciul şi în ultima zi mi s-a spus că de a doua zi nu mai vin acolo, m-au pus să semnez o declarație cum că toate discuțiile purtate acolo „la M.A.I.” (aşa scria – „la M.A.I.”) rămân secrete, şi că „mă angajez să nu pomenesc nimănui despre conținutul lor şi, în general, cum şi unde s-au desfăşurat”. Refuzul meu a fost categoric: NU SEMNEZ!! Am fost amenințat cu „vei vedea tu la proces”.

— „Vreau proces! Vreau proces!” am spus eu răspicat.

M-am îmbrăcat repede, să nu care cumva să le vină altă idee şi am ieşit cât mai repede pe poarta aia mică de metal.

---

[22] Ministerul Comerțului Exterior

Eram… la aer… liber!!

Ajuns acasă, am luat un pahar mare de coniac, l-am dat peste cap şi m-am culcat.

MITEA

Lucram deja de mai bine de o jumătate de an la „Româniafilm”. Fiind vorbitor de mai multe limbi, mi s-a dat să mă ocup de piața țărilor afro-asiatice, precum şi de cele nordice, căci serviciul nostru de „Relații II” se ocupa de țările capitaliste, iar „Relații I” de cele „socialiste”.

Se ştia că în luna iulie a aceluiaşi an 1969 va avea loc Festivalul Internațional al Filmului de la Moscova, care se ținea din doi în doi ani. Până atunci, la acest eveniment pleca totdeauna şeful meu de serviciu, deoarece acolo trebuia să participe cineva care ştia ruseşte, iar el îşi făcuse studiile în U.R.S.S. În anul acela, însă, el plecase la Festivalul Filmului de la Cannes, destinația mult râvnită de toată lumea care lucra în domeniul cinematografiei.

Întrucât eu vorbeam şi ruseşte, la recomandarea şefului meu – toți ceilalți fiind ocupați cu festivalurile din Vest – s-a hotărât propunerea la Ministerul Culturii pentru plecarea mea la Moscova. Pretextul a fost că acolo vin multe țări din „Zona a III-a”, de care mă ocupam eu, aşa că eu aş fi „cel mai nimerit” reprezentant (într-adevăr am şi reuşit să vând câteva filme româneşti acolo, aşa cum se presupusese). Zis şi făcut. Au început demersurile, presiunile, şi când a sosit aprobarea de la securitate pentru paşaport au început şi pregătirile tehnico-materiale, filme, material bibliografic, cadouri.

Bucuria mea era, evident, ieşită din comun: plecam prima oară oficial în străinătate!! Când lucram în comerțul exterior am mai fost propus să plec în R.D.G., dar am fost respins pentru că eram evreu (aşa cum am aflat întâmplător mai târziu). Mai fusesem eu la Moscova, ce-i drept, dar în excursie, în concediu în 1961, cu „Trenul prieteniei” şi la Chişinău şi la Kiev şi la Leningrad. Şi atunci mă întâlnisem cu Mitea, bunul meu prieten de la Bucureşti încă din anii ’50, când locuia cu părinții în România.

M-am pregătit şi eu serios pentru plecare. Mi-am făcut la comandă un costum de doc albastru pentru seară şi unul bej pentru zi, să fiu „elegant”, şi am cumpărat cafea şi coniac – cadou pentru Mitea – căci ştiam că mai ales astea se caută la Moscova. Am plecat împreună cu directorul Ravas, care ştia şi el ruseşte şi cu Ion Mihu, un ziarist care lucra la serviciul nostru de propagandă. El se ocupa de pregătirea pliantelor pentru filmele pe care urma să le vindem. Desigur că delegația din partea Ministerului Culturii era foarte mare şi cuprindea mulți actori, regizori, critici de film şi alții.

În sfârşit sosi şi ziua plecării. Nu ştiu cum s-a făcut că am urcat în avion împreună cu actrița blondă Ioana Bulcă şi oricine o întreba după aceea pe fetița

mea „Unde e tata?”, ea răspundea automat: „A plecat la Sorcova (în loc de Moscova) cu o tanti blondă”. Ce dă Dumnezeu... La întoarcere am coborât din avion în acelaşi timp cu Silvia Kerim, critic de film şi ziaristă, tot blondă. Iar fiica mea atunci, adresându-se celor care mă aşteptau, repetă: „Am spus că tata e cu o tanti blondă”!?!

După primirea camerei la hotelul „Rossia”, la etajul 10 – de la acea înălțime se vedea tot oraşul – m-am ocupat de bagajele mele oficiale, de toate materialele; le-am aranjat la standul pe care-l primisem eu pentru „Româniafilm”, şi mi-am pus în ordine cadourile pe care urma să le împart celor care veneau să se intereseze de filmele noastre. Spre seară, când am terminat treaba, i-am spus directorului meu că eu am să plec în oraş să-mi vizitez un foarte vechi prieten, dar am să cer un taxi de la biroul festivalului. Când m-am dus să vorbesc pentru maşină, mi s-a spus că în principiu este în regulă, dar să revin peste 30 de minute ca să mi se spună la ce oră exact am taxiul, eu cerându-l pentru ora 9 şi jumătate seara. Vroiam să mă duc la Mitea (îi ştiam adresa din corespondența cu el), fără să-l anunț însă, dorind să-i fac o surpriză. Soția mea cumpărase o jucărie pentru copil, ştiind că i se născuse un băiat şi un cadou pentru Rita, soția lui.

Când m-am prezentat să iau taxiul, dintr-o dată a apărut şi unul din ghizii delegației – un regizor moldovean, care bineînțeles ştia şi româneşte – şi care a spus că vine cu mine „să nu mă pierd” de unul singur prin Moscova. I-am spus că, în afară de faptul că merg cu maşina până la destinație, şi cunosc oraşul, eu vorbesc foarte bine ruseşte, deci îi mulțumesc, dar n-am nevoie de ajutorul lui. El a insistat însă spunând că „este mai bine dacă vine cu mine”. Eu am înțeles imediat despre ce era vorba. În maşină l-am rugat însă – pe româneşte – ca acolo să mă lase să vorbesc numai eu. Zis şi făcut. A fost băiat de treabă.

Ajungând la adresa pe care o ştiam, bulevardul „Prospect Mira”, un lung şir de blocuri cu multe etaje, am întrebat unde e scara pe care o căutam. Era o intrare, de fapt, prin spatele blocului; în jurul nostru întuneric de-ți puteai scoate liniştit ochii fără să ştii ce faci. Am ajuns în fața uşii locuinței şi am sunat. Era cam ora 10 seara, ceea ce mie nu mi se părea prea târziu. Dintr-o dată, din spatele uşii, dar ceva mai îndepărtat, am auzit o voce slabă de femeie parcă speriată:

— „*A kto tam?*[23]”

— „*Mitea doma?*[24]” am întrebat eu pe ruseşte.

Deodată, l-am auzit pe el din spatele uşii:

— „*Da, doma, a kto tam?*[25]”

La care eu am început imediat pe româneşte:

[23] Cine este acolo? (*rus.*)
[24] Mitea este acasă? (*rus.*)
[25] Da, acasă, dar cine e acolo? *(rus.)*

— „Mitea, eu sunt, Ivan, prietenul tău, deschide!”.

În momentul următor, în fața mea s-a deschis uşa. Pe coridor era întuneric beznă, doar la vreo cinci-şase metri de noi ardea un bec slab (cred că de 25 W). În fața mea am avut dintr-o dată o scenă de cumplită spaimă. În cadrul uşii a apărut Mitea în întuneric, cu ochelarii lui, făcându-şi ochii mici şi uitându-se speriat la mine. Din cauza întunericului de afară şi dinăuntru, nu m-a recunoscut. Înțelegând situația, într-o fracțiune de secundă am spus imediat din nou: „Mitea, sunt eu, Ivan, prietenul tău de la Bucureşti, nu mă recunoşti?”

— „Dar el cine este?” – a zis imediat, uitându-se speriat la însoțitorul meu.

— „E în regulă, este cu mine, fii liniştit”, am spus eu.

Antreul din fața mea era lung de vreo patru metri, întunecos, doar în fundul lui ardea o lumină slabă care venea dinspre cameră. Lângă perete stăteau bunica, ținând în brațe copilul, şi Rita, soția lui Mitea, vârâți unul în altul şi îngroziți de frică. După ce ne-am îmbrățişat, prietenul meu s-a întors spre ele liniştindu-le:

— ”*Vsio v poriadke, uspakoites*![26]”, a spus el şi a aprins lumina în antreu.

Intrând în cameră, l-am prezentat pe Leonid, însoțitorul meu şi i-am explicat lui Mitea că n-am putut pleca de la festival fără însoțitor. L-am întrebat de ce s-au speriat aşa când am sunat. S-a uitat la cel de lângă mine, apoi spre mine şi a zis:

— „Păi cum, este ora zece seara. Tu ai uitat, sau în România nu mai este aşa? La ora asta când se sună la o uşă, te gândeşti la cele mai groaznice lucruri. Sigur că ne-am speriat tare, mai ales fiind duminică”.

Dupa aceea, Rita a adus nişte fursecuri, iar noi am deschis una din sticlele de coniac pe care le adusesem din România. Calmul a revenit încet, încet.

Zilele treceau la festival foarte repede, era multă activitate, vizionări de filme, în fiecare seară gala filmului dintr-o altă țară, mulți oameni, artişti, artiste. Ce-i drept, am avut şi mari deziluzii. Eu plecasem de la Bucuresti spunându-i soției că mă bucur că am s-o cunosc pe frumoasa Monica Vitti, care ştiam că va veni acolo şi care-mi plăcea la nebunie. Dar... vai şi amar! Când am văzut-o după două zile, obosită, nefardată, nearanjată, doar că n-am luat-o la goană. Acelaşi lucru mi s-a întâmplat şi cu Marina Vlady, renumita actriță franceză care i-a sucit capul binecunoscutului artist român Cristi Avram. Coborând cu liftul într-o dimineață să luăm micul dejun, eu vorbeam cu Mihu -noi având camerele vecine – când, la etajul şase, urcă o cucoană nici prea tânără, nici prea bătrână, nefardată şi doar în *négligé*. Şi numai ce colegul meu se salută cu ea, întrebând-o

[26] Totul e în ordine, liniştiți-vă. *(rus.)*

ce mai face, dacă va fi în seara aceea pe scenă., etc. Jos la masă îmi spune deodată:

— „De ce n-ai salutat-o, măi, ce, n-ai recunoscut-o, sau poate ai ceva personal cu ea de care eu nu ştiu? Chiar n-ai recunoscut-o pe Vlady?”

— „Astaaa????” am zis eu. „Păi putea să treacă de o mie de ori pe lângă mine în halul ăsta şi tot n-o recunoşteam. Parcă ar fi într-adevăr o vrăjitoare”. Îmi amintisem de filmul „Vrăjitoarea” în care ea jucase rolul principal.

Ca să nu mai vorbesc despre „teribila” Sara Montiel care la Sala Palatului făcuse ravagii, dar nu pentru că a cântat „*Hava Naghila*,” ci pentru că şi-a ridicat rochia arătându-şi frumoasele picioare. Într-una din seri, după premiera filmului spaniol la Sala Congreselor din Kremlin – unde se desfăşurau premierele – fiind la un banchet, vine Sara la mine şi mă invită la dans. Eu eram foarte fericit, întrebând-o imediat dacă mai este în relații cu Ion Dichiseanu, pe care îl zăpăcise la Bucureşti. Dar, în timp ce dansam, „supla” Montiel s-a lăsat cu toată puterea pe brațele mele, tot întrebându-mă: „Aşa-i că-s frumoasă şi vrei să-mi faci curte?” Eu simțeam că mi se rupe brațul, că nu mai pot, şi-i tot spuneam că eu sunt căsătorit şi am să-i arăt fotografia soției şi a fiicei mele. Apoi m-am scuzat că trebuie să ies urgent, că mi-e tare cald. Nu mai puteam. M-am dus şi am băut un whisky.

Exact în perioada în care avea loc festivalul, americanii au lansat racheta „Apollo 11” spre lună. În seara în care trebuia să aibă loc aselenizarea lui Neil Armstrong, toată lumea aştepta cu sufletul la gură, deoarece se spusese că toate televiziunile vor transmite evenimentul. Eram în foaierul hotelului, la un pahar de băutură, într-un grup foarte pestriț: vicepreşedintele S.U.A., Hubert Hamphrey, Harry Spiegler – conducătorul delegației de artişti americani, ziarişti, renumitul artist Jon Voight, încă o serie de actori din diverse țări, un critic de film ungur foarte cunoscut, Sofia Loren, Marcello Mastroianni, Mircea Drăgan şi alții. Timpul trecea, sosise ora, însă la televiziune... nimic. La un moment dat, Humphrey începe să se impacienteze şi trimite pe cineva din delegația americană să sune la ambasadă să întrebe ce se întâmplă. Respectivul a plecat, a sunat şi s-a întors zicând că nici ei nu ştiu nimic şi că încă aşteaptă. Atunci eu, foarte mândru, i-am zis:

— „*Mister Vicepresident*, am eu un prieten la Radio Moskva (Mitea era adjunctul şefului emisiunii franceze pe atunci). Am să-l sun să-l întreb ce se se petrece acolo”.

Zis şi făcut. M-am dus şi l-am sunat pe Mitea întrebându-l dacă ştie cumva ce se aude cu transmisia la televizor a aselenizării.

— „Vai ce bine că m-ai sunat, Ivane, chiar vreau să te întreb dacă ai timp la miezul nopții, să ne întâlnim acolo pe pod. Vreau să discut cu tine, că acuma nu pot vorbi, sunt ocupat. Vino neapărat. La revedere, ne întâlnim pe pod!” Eu n-am

reuşit să scot nici un cuvânt, dar mi-am zis că probabil trebuia să fugă la microfon şi de aceea n-a putut vorbi cu mine. Deşi, întorcându-mă la grup, m-am gândit că poate nu vroia să-mi spună!?!

Revenind, mi-am cerut scuze că n-am putut afla nimic, căci „prietenul meu avea emisie şi n-a putut vorbi cu mine”- chipurile!!

În timpul ăsta, televiziunea sovietică transmitea pe un canal un meci de fotbal între două colhozuri – jur că aşa era – iar pe celălalt un raport despre producția de lapte şi despre diverse tipuri de vaci în diferite părți ale U.R.S.S.

Înjuram cu toții de toți sfinții!! Ziaristul ungur, care mi-era bun prieten, mi-a spus că la miezul nopții va ieşi în Piața Roşie cu magnetofonul să înregistreze părerile trecătorilor despre aselenizarea americană. N-a avut nici un succes pe stradă. Nici unul, dar absolut nici unul din cei douăzeci şi cinci de intervievați, nici măcar n-a ştiut că are loc un asemenea eveniment.

La miezul nopții, m-am îmbrăcat şi m-am dus pe podul de lângă Hotel Rossia să-l aştept pe Mitea. Când a apărut m-a apucat direct de gulerul hainei, scuturându-mă şi zicându-mi:

— „Măi, omule, eu credeam că eşti băiat deştept. Cum ai putut să mă întrebi aşa ceva la telefon? Vrei să ştii exact ce am transmis noi? Poftim, citeşte!” Şi scoate o hârtie din buzunar pe care scria: „S.U.A. au lansat aseară o rachetă spre lună. Traseul acesteia s-a încrucişat cu traseul Sputnicului sovietic...” „Acum te-ai lămurit?! Şi tu mai vrei să-ți răspund la telefon!”

*

Conducerea festivalului a organizat o călătorie la Leningrad pentru toți participanții, exact pe data de 14 iulie (întâmplător chiar ziua mea de naştere). S-a călătorit noaptea. Interminabilul tren era alcătuit numai din vagoane de dormit şi vagoane-restaurant. După terminarea cinei, la întoarcerea în compartimente, nu departe de cel în care eram plasat eu, se aflau şi cele două ale delegației franceze. Fiind sărbătoarea națională a Franței, bineînțeles că ei serbau această zi desfundând câteva sticle de şampanie şi cântând şansonete şi Marseilleza. M-am apropiat de grupul pe care îl cunoşteam de la festival desigur, spunându-le că le mulțumesc că mă sărbătoresc, deoarece este ziua mea. Dintr-o dată au izbucnit aplauze şi m-am simțit luat pe sus. Au apărut alte sticle de şampanie şi aşa, cu glume, poveşti, râsete şi cântece am dus-o până dimineața la Leningrad.

Acolo am luat-o pe prietena mea, Ecaterina Oproiu, cunoscut critic de film, cu care vorbisem încă de la Moscova să mergem împreună la Muzeul Ermitaj. Ea vroia să-mi arate sala minunată de mobilier englez din epoca victoriană, care îi plăcea în mod deosebit, iar eu să-i arăt superba sală cu tablourile lui Gaugin, care îmi plăcea cel mai mult mie. Şi, bineînțeles, le-am văzut pe amândouă.

În seara următoare, la plecarea din aşa numita „Veneția Nordului”, ne-a fost dat să admirăm nopțile albe. Extraordinar!! La 12 noaptea – lumina ca ziua în amiaza mare. A fost un superb cadou de ziua mea.

La Moscova m-am mai văzut, desigur, cu Mitea în câteva seri, după program, am mai băut câte o bere. Trebuie să mărturisesc că acolo am băut pentru prima oară în viața

mea bere; nu-mi plăcea, dar era cea mai ieftină băutură, aşa că n-aveam ce face... asta se încadra în diurnă.

Am mai bârfit puțin şi ne-am dat întâlnire pentru peste alți doi ani, dacă...

Ceea ce apoi s-a şi realizat, căci în ’71 am fost din nou trimis la Moscova şi... iar ne-am întâlnit pe podul de lângă Hotel Rossia.

TEHERAN

La începutul acelei primăveri a anului 1972 am hotărât cu soția să depunem actele de plecare în Israel. Dar în aprilie, şeful meu de serviciu de la „Româniafilm”, mi-a comunicat că are intenția să mă trimită la Festivalul Internațional al Filmului de la Teheran, în Iran. Am rămas foarte mirat. I-am spus imediat că n-are rost să încerce, deoarece sora mea plecase chiar în decembrie ’70 în Israel, aşa că, având „rude directe în Apus”, nu voi primi aprobarea. El însă a insistat spunând că are toate şansele să reuşească, deoarece toți din serviciul nostru şi cei din Direcția Cinematografiei, precum şi ceilalți din Minister sunt interesați de Festivalurile de la Cannes, Milano, San Sebastian, Paris, Berlinul de Vest, Londra, şi în plus de vizionările din S.U.A, dar la Teheran trebuie neapărat mers din cauza relațiilor culturale deosebite existente între România şi Iran.

„Aşa că vezi, avem toate şansele, plus că tu te ocupi de piața asta şi ai mai şi vândut acolo filme. Am vorbit şi cu directorul, şi el mă va ajuta. Vom garanta că te întorci şi deoarece pleacă şi Leu la Teheran îi vom cere să garanteze şi el pentru tine”, a spus şeful.

Acasă am discutat cu soția şi am hotărât să amânăm depunerea actelor.

Deodată, totul a început să mi se pară mai viu pe stradă, florile erau parcă mai colorate, oamenii zâmbeau mai mult, deh, undeva într-un colț al inimii se furişase o rază de speranță.

La lucru au început pregătirile de materiale publicitare, de filme, presiunile, etc.

Cererea a fost, desigur, respinsă imediat de la securitate. A fost însă retrimisă, adăugându-se şi garanția lui Ion Brad, adjunctul ministrului culturii.

Doamne, Doamne! Ce „garantat” mai eram!

Când, în sfârşit, în iunie a venit totuşi aprobarea securității şi mi s-a scos paşaportul, am început şi eu pregătirile!

Îmi făceam planuri, visam la nopțile Şeherezadei, la Ali Baba, la Piața persană din Rimski-Korsakov şi la multe altele de felul ăsta...

Aveam un costum de doc albastru şi, pentru „eleganță” adică pentru seară, mi-am comandat un costum de lustrin. Ce elegant mă simțeam! Însă ajuns acolo, la primirea în prima seară la Împărăteasa Farah Diba – Doamne! – şi apoi şi în celelalte seri, nu ştiam cum să mă fac mai nevăzut cu „eleganța” mea. Toți erau în fracuri şi smokinguri. Doar ziariştii şi unii funcționari mai erau „*commonly dressed*” ca mine. Dar... am făcut față. Împărăteasa, în schimb, era simplu îmbrăcată, cu o rochie de seară elegantă din tafta de culoare gri, cu o gentuță de perle tot gri şi cu un set de bijuterii din argint presărate bogat cu opaluri, adică

tot în aceeaşi nuanță. Era o femeie foarte frumoasă, dar în seara aceea arăta adevarat imperială. Ca-n poveşti. Doar că nu purta mantie.

Neexistând zbor direct la Teheran, trebuia să schimb avionul la Beirut, ceea ce din nou m-a bucurat mult; alte vise, alte imaginații orientale mi se țeseau în minte. La întoarcere am încercat să obțin bilet prin Tel Aviv. Speranțe deşarte! Era imposibil să-l obțin. Am reuşit numai prin Atena.

Am făcut preparativele pentru plecare, aveam de acum experiența festivalurilor de la Moscova, unde fusesem în anii trecuți. Acolo am cunoscut, între alții, şi un ziarist, critic de film libanez, un arab musulman, căruia i-am spus că eu sunt evreu.

„Nu face nimic, şi logodnica mea de la Beirut este evreică americană. Să ştii că eu n-am nimic cu evreii, mai am şi alți prieteni evrei. Eu am ce am numai cu israelienii, pe ăia nu pot să-i sufăr". Am înghițit găluşca, dar am tăcut, fără să comentez.

Pe lângă toate pregătirile materiale, am trimis şi nişte telexuri la Beirut, la Televiziune, aranjându-mi o întâlnire cu Berge, un negustor de filme libanez căsătorit cu o româncă, precum şi cu amicul meu, ziaristul.

Şi a venit şi ziua plecării. La aeroport, şeful meu mi-a şoptit: „Eu sper că te şi întorci". Ne-am strâns mâinile, mi-am pupat fetele şi am urcat în avion. De data asta eram singurul reprezentant al studioului "Romaniafilm".

La Beirut, unde aveam o întrerupere de şase ore până schimbam avionul, m-au aşteptat cei doi amici. Plecând de la aeroport, am început plimbarea pe o neuitată şi deosebit de încântătoare alee lungă de cedri înconjurați de o bogată vegetație mediteraneană şi de flori care mai de care mai colorate. Fiind la început de după-amiază, deşi ne aflam în luna iulie, adia o uşoara briză dinspre mare, ceea ce făcea priveliştea şi mai încântătoare. M-au dus apoi pe extraordinara stradă „de aur şi oglinzi," cu nenumăratele magazine de bijuterii, luminate care mai de care cu candelabre de cristal în diverse culori. Mă simțeam de parcă eram într-un basm, într-un film şi nu aievea. Totul strălucea feeric.

„Salivam" – de fapt a doua oară în ziua aceea – din cauza celor pe care le vedeam. Întâi a fost la oprirea avionului la Istanbul, prima mea haltă în „lumea liberă". Intrasem în „*Duty Free Shop*" si am simțit că leşin văzând ce este acolo iar eu nu puteam să-mi permit să cumpăr nici măcar un pahar cu apă, neavând nici un ban la mine. *Voucher*-ul cu diurna mea în dolari îl puteam schimba abia la Teheran.

După ce am rezolvat repede întâlnirea oficială, cei doi m-au plimbat prin acel superb oraş. M-au dus apoi în afara Beirutului, spre munte, spre renumitul „*Casino du Liban*" situat pe malul Mării Mediterane. Ei spuneau că era o copie a celui de la Monte Carlo. Probabil. Dar ştiu că panorama era de vis. Muntele care

cobora în mare, începutul de asfinţit, verdeaţa şi iar pădurea aceea de cedri... cât de frumos putea fi!!

Pe drumul de întoarcere, la un moment dat am ridicat geamul maşinii pentru că mirosea îngrozitor de urât.

— „Pute, aşa-i?", spuse Berge, care vorbea puţin şi româneşte.

Treceam pe lângă un gard uriaş de lemn care înconjura un cartier întreg. Aşa cum a fost cândva groapa Floreasca din Bucureşti.

— „Aici trăiesc fraţii noştri palestinieni, care ne-au adus numai boli, hoţii, prostituţie, crime şi nu vor să lucreze. Statul a vrut să le dea case în oraş, dar ei nu vor. Şi fac ravagii noaptea". Toate astea mi le-a spus în româneşte, ca ziaristul – pe care Berge îl cunoştea – să nu înţeleagă.

Asta a fost prima mea întâlnire cu „poporul palestinian"!!

Seara am schimbat avionul şi am urcat într-un uriaş TWA, cu vreo 300 de locuri, sau chiar mai multe, eu în orice caz întinzându-mă – la îndemnul stewardesei – pe vreo cinci locuri. Am rugat-o numai să mă anunţe când zburăm deasupra Iraqului.

Mi-a explicat că va fi noapte şi nu se poate vedea nimic. Dar eu am insistat. A venit la un moment dat şi m-a anunţat. Auzind-o, am sărit în sus de bucurie şi m-am dus direct la W.C. Am ridicat capacul şi mi-am dat drumul, zicându-mi în sine: „Na, c-am făcut-o şi pe asta aşa cum am vrut, să mă... deasupra Iraqului". Întrebaţi-mă de ce, n-am nici un răspuns. Pur şi simplu aveam eu o idee fixă. Punct.

În avion eram foarte puţine persoane, majoritatea coborând la Beirut, iar de acolo au urcat numai vreo trei sau patru pasageri, între care şi eu.

Am ajuns la Teheran pe la două noaptea.

La deschiderea uşii am coborât primul din avion şi ţin-te, Dumnezeule, ce de-a *flash*-uri şi ţăcănituri de aparate fotografice. Jos la scară mă aşteptau un buchet mare de flori, microfoane si bloc-notesuri. Pe scurt, o grămadă de interviuri. Eram foarte mândru şi, sincer, tare emoţionat. Deh, presa fusese anunţată că vine „Româniafilm".

Ajungând la hotelul unde se ţinea Festivalul, „Imperial Sheraton Hotel", portiera limuzinei cu care am venit de la aeroport împreună cu un reprezentant al protocolului, mi-a fost deschisă de un „general" înalt, gras, cu mustăţi enorme şi plin de franjuri de sus şi până jos. În holul hotelului iar ţăcănituri de aparate de fotografiat şi de filmat. Deodată se apropie un tip mai înalt ca mine, solid, bine făcut, cu un început de chelie, simpatic şi, zâmbind, mi se adresează într-o românească destul de relativă:

— "*Shalom*. Eu sunt David, directorul Agenţiei din Teheran a studioului *Columbia Pictures.* Sunt şi eu evreu de origine română. Dar părinţii au plecat din

Moldova, de la Iaşi, imediat după război. Aşa că eu vorbesc puțin româneşte. *But nevermind*, o să fie OK aici. Mai vorbim noi mâine. *Good night.*"

Bine, bine, dar de unde ştia că sunt evreu? M-am gândit mult la asta, dar nu l-am mai întrebat.

Asta a fost prima mea cunoştința din Iran. După ce am mai dat câteva interviuri scurte la diverse ziare, neputând răspunde, desigur, la întrebarea „Ce părere aveți până acum despre Teheran?", am urcat în cameră cu tot calabalâcul după mine. *Boy*-ul care m-a condus mi-a aprins lumina în cameră şi a plecat.

Dar acolo mai erau o mie de alte butoane. E lesne de imaginat că eram „mucea de la țară", aflându-mă pentru prima oară într-un hotel de un asemenea confort. În primul rând, aveam mare nevoie de baie, aşa că am apăsat pe butonul de la uşa ei, vrând să aprind lumina acolo, dar a început să cânte muzica (era 3 dimineața). Am intrat în baia uriaşa şi am apăsat pe primul buton pe care l-am găsit, dar s-au aprins veiozele de la pat; am apăsat pe un alt buton în partea cealaltă a uşii. A pornit apa la duş. Era un buton lângă W.C. A început muzica în baie. M-am dus iar la intrare unde mai erau vreo şase butoane şi am apăsat pe unul. *Evrika*!! S-a aprins lumina în baie. Eram salvat!

A doua zi, la secretariatul Festivalului, mi-am aranjat materialele, mi-am programat prezentările de filme şi m-am reîntâlnit cu David, care era „de-al casei" acolo. M-a prezentat imediat lui Pierre, directorul agenției din Paris a lui „20th Century Fox", precum şi lui Ventura, reprezentantul la Teheran al lui „M.G.M".

Toți m-au salutat cu „*shalom*", David povestindu-le, bineînțeles că şi eu sunt evreu. Au început întrebările: cum se face că, ştiindu-se care este situația, au trimis totuşi un evreu singur din partea firmei. Le-am explicat cum au decurs demersurile şi care erau de fapt motivele.

Delegația română la Festival era compusă din Mihnea Gheorghiu, vicepreşedintele Societății române pentru răspândirea ştiinței şi culturii, cu grad de ministru, Corneliu Leu, director general al cinematografiei din Ministerul Culturii, regizorul (şi bunul meu prieten încă din liceu) Andrei Blaier şi doi actori cunoscuți, ale căror nume îmi scapă acum. După amiază, tovarăşul Corneliu Leu, vrând să arate că este „şeful" meu, mi-a zis să-l anunț neapărat de tot ce fac şi să-l chem la toate prezentările mele de filme româneşti. I-am spus la cine am trimis telexuri şi unde mă duc la întâlniri, dar desigur el era ocupat, iar la filme tot n-avea timp să vină. Slavă Domnului!

Prima vizită am făcut-o la Institutul Imperial pentru educația copiilor, al cărui preşedinte era verişoara Împărătesei Farah Diba, prințesa Munra, iar director general tânărul prinț Karam Rezaieh, care studiase la Oxford şi bineînțeles vorbea o engleză superbă. Am revenit la el a doua zi să-i mai prezint câteva filme. În total îmi cumpărase vreo 50 de scurt-metraje, ceea ce era o realizare. Apoi, după un prânz cu încă doi prinți, veri de-ai lui, la un restaurant

super-luxos, mi-a propus o plimbare în „Bazar”, extraordinarul şi renumitul loc din Teheran.

Când am intrat acolo m-am simțit ca în „o mie şi una de nopți”... Țipete, alei întortocheate, miresme, fructe şi acadele de tot soiul, covoare mai mici şi uriaşe, lumini în nenumărate nuanțe, oameni de tot felul în cele mai variate veşminte, femei îmbrobodite de sus până jos în şaluri negre şi multicolore, cărora abia li se vedeau ochii. După ce s-a interesat ce mi-ar plăcea să cumpăr, prințul, care mă rugase să-i spun simplu numai Karam, fără nici un alt titlu, m-a luat şi m-a condus pe una din străduțele atât de pestrițe ale bazarului direct la o dugheană pe pânza căreia la intrare era cusut cu fir de aur un frumos *Maghen David*[27]. Stăpânul, recunoscându-l pe prinț, s-a înclinat adânc în fața lui, iar acesta i-a strâns mâna prietenește, schimbând câteva cuvinte cu el. Apoi mi s-a adresat mie, spunându-mi, într-o engleză cu un puternic accent idiş, cât este de onorat că prințul m-a adus să-i calc prăvălia. Nici prințul, nici el nu ştiau că sunt evreu. Avea o mie de soiuri de stofe şi materiale de îmbrăcăminte. Nu văzusem până atunci aşa bogăție în nici o prăvălie mai mare, de nicăieri. Am ales şi eu două stofe, una pentru soția mea şi una pentru mine. Când am întrebat care este prețul, imediat mi-a făcut o reducere mare. Firește, eu nu m-am tocmit, deşi citisem că aşa se obişnuieşte în Orient. Şi cât de bine mi-a prins reducerea! Zău că aveam nevoie, căci banii... Ce să mai vorbim, aveam o diurnă de 6 dolari pe zi, din care trebuia să şi mănânc!! Noroc că eu mă lăsam tot timpul invitat la mese. Micul dejun era inclus în prețul camerei (pe contul Festivalului) şi în fiecare seară era organizat câte un banchet dat de câte un ministru, sau o mare personalitate culturală, aşa că... m-am descurcat chiar bine cu mâncarea.

În ziua următoare îmi programasem o vizită la Directorul General al Televiziunii iraniene – instituție care abia se mutase într-o nouă clădire (un nou palat) mai în afara oraşului. Aşa că, în acest scop, am cerut o maşină de la secretariatul Festivalului. Am trecut pe nişte bulevarde lungi şi cam murdare, cu o circulație nebună. Când l-am rugat pe şofer să meargă mai încet, că „vreau să ajung şi la destinație”, mi-a răspuns că nu trebuie să am nici o grijă, căci în toate accidentele văzute pe drum, chiar dacă au murit oameni, nu-i nimic, fiindcă în religie (a lor) scrie că se ajunge în rai şi acolo e bine. I-am spus ca eu totuşi prefer să ajung la familia mea acasă la Bucureşti. A râs şi m-a liniştit: „OK”!

Am plecat apoi la o mare casă de filme, care ştiam că şi importă filme străine. M-a primit proprietarul, un renumit producător local. Acesta era un tânăr îmbrăcat cam boem (şi cam şleampăt s-ar chema pe limba mea), eu fiind „*tiré à quatre épingles*” în faimosul meu costum de doc albastru şi cu cravată, aşa cum cerea protocolul. Şi era o căldură la Teheran... Dar deh, „*noblesse oblige*”. Tânărul se numea Abdul Moayer Abbassi. Dar după ce mi-a oferit un whisky m-a

[27] Steaua lui David (*ebr.*)

rugat sa-i spun doar Abe, deoarece aşa îl strigă şi prietenii din America şi cei de acasă care îl cunosc bine.

Şi, Doamne, ce cunoscut mai era în Teheran!!

Învățase cinematografia la New York şi la Hollywood. Ne-am împrietenit foarte repede. Nu văzuse încă nici un film din cele pe care le pregătisem. A spus că a crezut că-i aduc filme mai „*action*" din România. Era mult mai tânăr ca mine. Am mai băut, am mai pălăvragit, m-a întrebat mai multe despre mine şi despre familie. Apoi a vrut să ştie cum de, fiind evreu – i-am povestit eu – am aşa un post în România, care este o țară comunistă, deoarece „ştie el că..." I-am zis că se mai întâmplă. La plecare, în semn de prietenie (şi pot jura că nu era din altă cauză), mi-a spus că-mi pune la dispoziție maşina cu şoferul lui personal, pentru restul zilelor cât mai stau la Teheran, iar pentru ultima seară înainte de plecare mă invită la un mare *night-club*. Eu am spus că-i mulțumesc, nu am nevoie de maşină, dar el a insistat pe un ton foarte imperativ, că „ştie el de ce!" Şi aşa a fost.

Când am ajuns la hotel, şoferul m-a rugat să nu cobor, ci să-l las pe el să-mi deschidă uşa maşinii. Dar n-a apucat, căci „generalul" de la intrarea la "Sheraton", recunoscând maşina, a şi sărit să deschidă portiera şi mare i-a fost mirarea când m-a văzut pe mine coborând din ea. Şoferul a tras în parcarea rezervată *V.I.P.*-urilor şi m-a aşteptat până m-am dus să mă schimb deoarece trebuia să mă duc la o recepție. Festivaliştii erau duşi la acel eveniment cu autobuze speciale, care aşteptau afară. Dar eu, de data asta, nu puteam merge cu ei! Enzo Rizzo, un critic de film italian, pe care-l cunoscusem încă de la Moscova, a spus că-mi ține un loc lângă el în autobuz, că are să-mi povestească ceva. I-am spus că-l iau eu cu mine, că mă aşteaptă o maşină jos. Când am coborât, „generalul" m-a recunoscut şi a chemat imediat maşina deschizându-mi uşa, iar Enzo se uita la mine şi la maşină cu gura căscată. N-a scos nici un sunet până la palatul unde avea loc primirea. Şi când a mai văzut cum a sărit şoferul să-mi deschidă portiera, m-a întrebat mirat şi foarte serios dacă „sunt sigur că eu sunt eu şi nu altul?"

Recepția, ca şi toate celelalte de până atunci, a fost strălucitoare, cu multe specialități persane, una mai delicioasă decât alta, cu felurite cărnuri crude şi prăjite, cu tot soiul de legume şi orezuri, de care nu mai mâncasem până atunci, stropite cu băuturi sofisticate şi multă şampanie, cu nenumărate soiuri de fructe, de dulciuri persane şi orientale. Multă veselie, femei care mai de care mai elegante, mirosind a parfumuri fine, îmbrăcate în mătăsuri sau în tipicele rochii persane lungi, cusute cu mult fir de aur, bărbați în fracuri, smokinguri şi în cele mai felurite şi colorate uniforme militare. Întorcându-mă cu Enzo la hotel, i-am povestit cum stau lucrurile cu maşina.

Seara următoare, David m-a anunțat că vrea să-mi facă cunoştință cu cineva foarte important, care vrea să discute ceva cu mine, aşa că ne vom vedea sus la etajul 18, în barul special al hotelului, care mai totdeauna era închis pentru public. Şi aşa a fost şi în seara aceea. Întâlnirea urma însă să aibă loc abia la ora 12 şi jumătate noaptea. Cât mister!!

Zis si făcut, la ora fixată m-am prezentat. La uşa barului chelnerul m-a anunțat că sunt aşteptat. Înauntru eram doar noi patru: David, Pierre, Ventura şi cu mine. Şi bineînțeles, mai erau barmanul şi chelnerul. După vreo zece minute şi-a făcut apariția un tânăr frumos, înalt ca un brad, îmbrăcat numai în cămaşă, fumând un trabuc şi, cel mai important... însoțit de şase, da, da, şase "gorile" cu pistol la brâu, cu toții de dimensiunile lui. Comesenii mei s-au sculat imediat în picioare, el i-a îmbrățişat pe toți trei, iar David m-a prezentat şi pe mine: „El este Ivan, reprezentantul 'Româniafilm' despre care ți-am vorbit".

Tânărul era, nici mai mult, nici mai puțin, decât şeful gărzii personale a Şahului!! De aceea avea "gorilele" în jurul lui. Era un tip cult şi vorbea o engleză „ca la mama acasă". Şi-a făcut studiile la F.B.I., la New York şi i se spunea simplu Jo! Atât. Jo!

— "Sunt foarte bucuros să te cunosc. David mi-a vorbit frumos de tine. Sper că ce ai văzut până acum din Teheran ți-a plăcut. Ia spune-mi, cum stăm cu plecatul acasă? Chiar vrei să te întorci în România? Ştii, din cauza relațiilor dintre țările noastre, nu pot să-ți ofer să ramâi în Iran, dar îți pot aranja plecarea oriunde vei vrea. Banii pe care i-ai primit pentru bilet şi cheltuieli se vor restitui, iar peste vreo cinci-şase luni îți vei putea cere şi familia".

B u f !!!

Eram complet zăpăcit. Nu prea mai auzeam ce se discuta la masă, am îndrugat şi eu unele şi altele, apoi am plecat să mă culc, dar de dormit n-am prea putut din cauza gândurilor ce mă cuprindeau. Ce să fac, Doamne? Ce să fac? Totul, să fiu cinstit, era foarte tentant, era pentru mine o şansă unică. Da, dar dacă nu reuşeşte şi dacă securitatea totuşi nu va fi de acord să dea aprobarea familiei să mă urmeze, şi dacă i se întâmplă ceva tatii, care şi aşa avea probleme cu sănătatea, şi nu mi se va mai da drumul în țară să-l văd, şi dacă, şi dacă, şi dacă!?!

Nu, nu, nu se poate, în nici un caz. Da, totuşi este o şansă pe care nu o voi mai avea niciodată. Şi dacă totuşi depunem actele după ce mă întorc şi nu vom fi lăsați nici dacă unchiul meu din Canada va plăti, atunci o să-mi reproşez toată viața. Eram foarte agitat. Nu ştiam ce să fac... Şi nici n-aveam cu cine mă sfătui; de-aş fi putut vorbi măcar cu soția, dar asta era imposibil!

Şi, pe deasupra, cine îmi face propunerea? Era limpede că ei vorbeau cu toată sinceritatea şi fără nici un interes deosebit, ci doar ca să mă ajute.

Îmi mai rămâneau doar trei zile de stat la Teheran. Ah, şi eu trebuie să mă ocup de filmele astea. În ziua aceea am prezentat filmele fără nici un chef. Seara, la un nou banchet, surpriză pozitivă: reprezentanții a două țări sud-americane mi-au comunicat că au hotărât să cumpere două din filmele mele cu „Haiducii”. Eram foarte bucuros, deşi gândurile mele erau într-o dezordine totală. Şi n-aveam cu cine să mă sfătuiesc. Ştiam că şefii mei de acasă se vor bucura nespus de vânzarea filmelor.

Ziua următoare m-am dus iar la Abe, care mă aştepta cu două tinere foarte frumoase şi spunea „hai să petrecem”. I-am zis că eu trebuie să vorbesc repede ceva foarte serios cu el. A expediat imediat fetele de acolo. Fără să-i spun de către cine anume, i-am povestit că mi s-a făcut propunerea să nu mă întorc acasă şi să plec în Vest. I-am spus că Pierre îmi propusese să vin la Paris şi că-mi asigura de lucru la el, la “Fox” în Franța. I-am mai zis că, cu două zile înainte, Westmayer, şeful “West Deutsche Filmbund”-ului de la Wiesbaden, mi-a făcut aceeaşi propunere să vin să lucrez la el.

Abe a început să râdă şi mi-a spus că el avea intenția să-mi propună acelaşi lucru şi să-mi finanțeze plecarea unde vreau eu în Apus, fiind de acord şi el că la Teheran nu puteam rămâne din cauza relațiilor dintre cele două țări. Cu asta n-a făcut decât să pună încă puțin jar pe focul care şi asa mă mistuia îngrozitor.

Ziua următoare am plecat toți festivaliştii la Ispahan. Admirând ruinele vechii cetăți, precum şi frumusețile moscheilor din oraş, am uitat puțin de frământările mele. Albastrul şi auriul acestor renumite vestigii istorice şi religioase, praful de pe străzi, pomii încărcați cu curmale şi feluritele mâncăruri servite m-au scos puțin din gânduri. În schimb, în avion, la dus şi la întors, am avut tot timpul să-mi sucesc şi răsucesc gândurile. Mai ales că zburam deasupra unor privelişti pustii, de munți de nisip, totul arid, galben-auriu.

Îmi mai rămăsese o zi de gândire şi frământări. Dar ce zi!! În ultima seară îi spusesem lui David la ce local m-a invitat Abe, pe care cu toții îl cunoşteau foarte bine. Mi-am luat rămas bun de la restul delegației, care mai rămânea la Teheran, precum şi de la restul cunoştințelor făcute acolo şi am luat limuzina spre local. Acolo, în timp ce urmăream programul cu Abe, cu un pahar de şampanie în mână, au apărut toți trei „americanii” care s-au salutat foarte cordial cu gazda mea şi m-au luat la întrebări.

— „Vrem să ştim şi noi şi Jo ce ai hotărât, că doar mâine ai avionul, aşa cum ai spus. Vrem să ştim ce intenții ai!”

Cu puțin înainte Abe mă întrebase acelaşi lucru. I-am spus că mai am timp să mă gândesc.

Dar după venirea lor nu prea mai aveam timp.

Atunci le-am spus la toți că le mulțumesc foarte frumos pentru intențiile lor, că este mai mult decât aş fi putut să-mi imaginez vreodată, dar că n-am curajul s-o fac şi, prin urmare, mă întorc în România!

Şi, după ce-am terminat ginul cu tonic pe care-l beam, mi-am luat rămas bun de la toți, am urcat pentru ultima oară în limuzina lui Abe şi am plecat la hotel. Aici mi-am strâns bagajele, aşa, aiurea şi m-am întins pe pat cu ochii deschişi încă vreo două ore. Apoi am coborât la maşina care m-a dus la aeroport. Dacă la venire n-am văzut nimic, fiind noapte, acum pe drum se perindau prin fața mea, în liniştea dimineții, pe lângă palate şi case, una mai frumoasă decât alta, şiruri de palmieri, cedri şi grămezi de flori superb colorate. Dar degeaba, eu le vedeam doar maşinal, fără să pot înregistra pe retină deosebitul peisaj de-a lungul drumului, căci în capul meu era numai vraişte. Desigur, nu numai creierii, ci şi stomacul mi se frământau: am facut bine sau nu?!

La aeroport am urcat în avionul spre Atena şi, după o aşteptare de şase ore în tranzit, m-am îmbarcat pe TAROM-ul care mă ducea definitiv la Bucureşti.

La Otopeni, alături de familie, mă aştepta şi şeful meu. Când m-a văzut coborând din avion, i-am zărit zâmbetul mulțumit. Iar când am ajuns lângă el mi-a şoptit: "Bine te-ai întors"!

După două săptămâni am depus cererea de emigrare în Israel.

MALON DAVID

Când avionul TAROM a aterizat pe aeroportul din Lod, era deja întuneric, deşi încă nu se făcuse noapte de-a binelea. Plecaserăm din Bucureşti în jurul orei cinci după amiaza. Despărțirea de părinți, rude şi numeroşii prieteni, care veniseră la Otopeni să ne conducă, a fost foarte grea, cu multe lacrimi, aşa cum se întâmplă cu toți emigranții. Emoția noastră în avion era nespus de mare. Şi nu e de mirare. Aşteptarea aprobării de plecare şi tensiunea pregătirilor ne epuizaseră nervii. Am plecat... dar cum şi ce va fi, era un mare semn de întrebare. Însă ne-am zis „Doamne ajută”!!

La coborâre, am observat că toată lumea se uita la noi foarte curios. Repede ne-am dat seama că motivul curiozității cu care eram priviți era numai felul în care eram îmbrăcați. Era în plină vară, 27 august – anul de grație 1973. Noi eram încotoşmăniți cu paltoane destul de groase, cu fulare, cu pălărie (dacă s-ar mai fi ştiut că aveam şi mănuşi în buzunare...), iar fetița avea pe ea un paltonaş

tricotat. În mâini purtam poşetă, servietă, o pungă de nailon şi... obiectul cel mai important, ferit ca sfintele moaşte ca, Doamne fereşte, să nu i se întâmple ceva, un *abajur de lampadar din hârtie cerată*. Da, un abajur, pentru care primiserăm aprobare specială să nu-l băgăm în ladă, ci să-l luăm cu noi în avion ca să sosească „întreg şi neşifonat". Ceilalți călători erau îmbrăcați în haine uşoare, de vară, unii chiar cu pantaloni scurți.

Necunoscând locul, ne-am luat şi noi după toți ceilalți. Am ajuns la un rând pentru controlul paşapoartelor. Deodată, se apropie de noi un bărbat în cămaşă, cu *chipa* pe cap şi cu o mapă la subsuoară. S-a recomandat pe numele de Leibovici. După mulți ani am aflat că era, de fapt, dr. Shlomo Leibovici-Laiş. Ne recunoscuse imediat. Ceea ce nu era deloc greu, după cum arătam. Eram singurii *olimi*[28] sosiți cu acel avion, dar asta am aflat-o abia atunci. Zâmbind, şi pe un ton foarte politicos, ne-a poftit să-l urmăm spunându-ne că nu trebuie să aşteptăm la rând. Ne-a urat „bun venit" şi a zis că ne oprim doar pentru o formalitate şi apoi vom urca la biroul de primire. Care a fost prima oprire? Să-mi fac livretul militar provizoriu. Deci nu ajunsesem bine în Israel, adică nici nu eram încă cetățean israelian, dar devenisem deja „militar în rezervă" al *Tzahalului*[29].

Ajungând la etaj am avut o mare surpriză. Sora mea, care venise în Israel cu un an şi jumătate înaintea noastră, fiind medic, a reuşit să obțină, desigur prin protecție, un permis să vină să ne aştepte sus. Era foarte bine, căci a preluat-o imediat pe fetița noastră, iar noi ne-am putut vedea „liniştiți" de treabă. Aici în primul rând am fost luați la „interogatoriu" de acest domn Leibovici. Felul în care mi-a pus întrebările m-a făcut să mă simt puțin cam ca la securitate, de care abia scăpasem şi de la care amintirile nu erau nici pe departe plăcute. Dar, aşa cum a zis şi el „aici poți răspunde liniştit," ceea ce am şi făcut, căci oricum era aşa de bine pus la curent în ceea ce ne privea pe noi, încât aproape că-mi venea să cred că primise informații... chiar de la securitate. La un moment dat soția i-a spus că tatăl ei, care decedase cu câțiva ani în urmă, avea un frate aici, în Israel, dar nu ştie exact unde locuieşte. Răspunsul a venit mai mult decât prompt, cu adresa exactă din Haifa şi cu numărul acestuia de telefon.

După ce am trecut pe la toate mesele să îndeplinim formele birocratice şi am semnat multe hârtii, fără a avea habar pe ce anume ne punem semnătura şi după primirea unor bani, am ajuns la ceea ce aşteptam cel mai mult: repartizarea la *ulpan*[30]. Ştiam că există *ulpane* interne şi *ulpane* externe şi aveam în cap o listă întreagă de *ulpane* interne din țară. Noi, fiind cu studii superioare, vroiam, desigur, numai unul intern. Ni s-a comunicat că suntem repartizați la un *ulpan* intern la Naharia[31], la "Malon David", acestui nume noi nedându-i nici o

[28] Olim hadaşim – Nou-veniți în Israel (*ebr.*)
[29] Armata israeliană (*ebr.*)
[30] Şcoala de predare a limbii ebraice (*ebr.*)
[31] Oraş din nordul Israelului.

importanță. Eram tare bucuroşi, căci oraşul Naharia figura printre primele locuri pe lista din căpățâna mea.

Povestea acestei repartizări am aflat-o abia după câteva zile. Inițial fuseserăm repartizați la Kiriat Shmone[32] (oraş pe care oricum nu l-aş fi acceptat, căci nu era pe „lista mea"). Vărul meu Tamás era de mulți ani în țară. El a emigrat imediat după ce se întorsese din lagăr, fiind infirm şi bolnav de plămâni în urma celor suferite în deportare. Ştiind de venirea noastră, s-a dus la *Sohnut*[33] şi a cerut ca singurul lui văr în viață, care vine ca *ole hadaş,* să fie repartizat la un *ulpan* la Haifa, unde locuia el. „Nu se poate – i s-a spus – căci nu sunt locuri la Haifa". „Nu mă interesează – a răspuns el – eu am nişte drepturi ştiute aici la *Sohnut* şi cer ca vărul meu să fie lângă mine". După discuții, maximum ce a obținut a fost un *ulpan* intern la Naharia. Bun şi acolo.

Deci am aflat că mergem la Naharia.

Sora mea care ştia unde este *ulpanul* a spus că o aduce ea pe fetiță cu maşina lor.

Când ni s-a dat taxiul, şoferul a spus că el merge intâi la Acco[34] şi apoi la „Malon David". La care soția a țipat: „Nu, noi mergem la Naharia, nu la 'Malon David'". Atunci ni s-a explicat că „Malon David" înseamnă „Hotel David" care este la Naharia. Şi aşa am învățat primul cuvânt în ebraică: *malon* – hotel.

Afară era întuneric şi nu se vedea bine pe unde mergem. La un moment dat soția îmi spune: „Am senzația ca sunt pe drumul spre Institut la Măgurele[35]"... Dar era numai senzația. Eu eram foarte dezolat că nu vedeam nici un palmier la care visasem aşa de mult şi pe care-l căutam cu ochii în beznă. În maşină cu noi mai era o pereche de ruşi. Credeam că sunt şi ei nou-veniți ca şi noi. Dar nu. De fapt erau iordanieni care se întorceau de la Viena după o experiență nereuşită – aşa cum ne-au povestit ei. La un moment dat, nici astăzi nu ştiu unde, şoferul a oprit şi a coborât, spunând că merge să mănânce ceva. Afară era o noapte fierbinte, iar noi eram obosiți şi însetați. N-aveam ce face, aşa că am aşteptat până s-a întors. Ne-am bucurat că fetița nu era cu noi. Ajungând la Haifa şi uitându-mă la diversele inscripții „mai luminate", încercând să le descifrez, i-am zis soției: „Uite, ăştia au şi uitat să mai scrie româneşte, vezi au scris SUBARU în loc de SOBARU." După o săptămână am aflat că asta era o marcă de maşină la modă printre *olimi*.

Şi uite aşa, pe la miezul nopții am ajuns la destinația noastră. Eram singurii călători în taxi. Perechea cealaltă coborâse la Acco.

---

[32] Oraş din nordul Israelului, la granița cu Libanul.
[33] Agenția de emigrare în Israel
[34] Oraş din nordul Israelului.
[35] Institutul de Fizică Atomică de la Măgurele, de lângă Bucureşti.

„Malon David” era un hotel pe malul mării cu – în sfârşit – un palmier în curte. Înăuntru era întuneric. Am găsit un paznic în chiloți şi maiou, în picioarele goale şi cu o *chipa*[36] pe cap. L-am întrebat ce limbă vorbeşte şi a fost încântat că poate vorbi cu mine franțuzeşte. Mai târziu am aflat că era de origine marocană şi am rămas prieteni în limba asta (că ebraică eu tot nu ştiam). Mi-a explicat că, fiind noapte şi el neştiind ce să facă, să mergem să-l sculăm pe proprietarul hotelului, care precis ne va da o cameră. Ne-am urcat în maşină, iar el a mers pe jos în fața ei. Distanța era „mare”. Vreo 100 de metri, la colțul străzii. Am ajuns în fața unui bloc cu mai multe etaje. Şi, deodată, îl aud pe paznic că începe să strige (era cam ora unu noaptea):

— N a t a n!! N a t a n!!

La una din ferestre, undeva sus, s-a aprins lumina şi în balcon a apărut o „namilă”, răspunzând cu un mormăit de urs: „*Maa?*[37]” Paznicul i-a spus ceva în ebraică şi după un minut „namila” a apărut în fața casei. Când s-a apropiat de maşină am avut o viziune foarte curioasă: un „*el fugitivo*” cu bluza de pijama deschisă şi cu o pată mare pe pantaloni în dreptul... A spus un „*Good evening*” şi ne-a comunicat – în engleză – că avem camera nr. 32, dar că, fiind noapte, aşternutul îl vom primi abia dimineața.

Ne-am întors la hotel şi am urcat la etaj să primim camera. În prima clipă eram convins că este o greşeală, dar paznicul mi-a zis: „*Oui, oui, c'est ça la chambre.*[38]” Uşa nu se închidea, fiind scoasă din balamale. Era numai proptită de canat. Am intrat totuşi.

În cameră erau două paturi, două țarcuri de copii, o măsuță şi două scaune. Din tavan atârna un fir cu un bec. Deasupra paturilor se vedeau nişte veioze smulse din perete, în schimb pe pereți erau mai multe urme de... caca; da, da, de caca, care mai şi mirosea. Camera mai avea şi o fereastră, dar plasa era aşa de îmbâcsită de pânza de păianjen, că n-am văzut nici măcar marea, care era la numai 20 de metri în fața geamului. Zăpuşeala era de nesuportat, iar enervarea noastră făcea de-a dreptul să ni se spargă tâmplele. La baie, desigur, hârtie igienică şi pahare nu erau. Noroc că eu eram aşa cum eram, în tinerețe, şi nu plecam niciodată, la nici un drum, fără şervețele de hârtie (cunoscutul pachet de şervețele de 3 lei din România), hârtie igienică şi pahare de excursie. Aşa că am scos un pahar, dar deschizând robinetul, a început să curgă apă... fiartă.

La vama făcută cu două zile înaintea plecării, pentru bagajele ce le luam în avion, vameşul a aruncat afară nişte cearşafuri, dar soția le-a pus înapoi în geamantan. După ce am scos unul din țarcuri, am întins pe paturi cearşafurile –

---

36 Chipa (kipa) acoperământ al capului, la evrei. Simbolistica sa este legata de ideea că în vechime persoanele aflate in servitute purtau capul acoperit. Indică faptul că un evreu este întotdeauna în servitute față de Dumnezeu.

37 Cee? (*ebr.*)

38 *Da, da, asta este camera. (fr.)*

„furate” la vamă – şi ne-am culcat. Era ora trei dimineaţa. Sora şi cumnatul meu au plecat acasă la Petah Tikva, urmând să revină a doua zi.

Mi-am zis că, probabil, asta era o cameră provizorie, până dimineaţa. Dar m-am înşelat!

Şi eu care spusesem că nu voi accepta în nici un caz decât *ulpan* intern!! Şi... *ulpan* intern primisem!

A doua zi dimineaţă, soţia – căreia înainte de plecare îi promisesem că aici va fi ca la hotel, vom coborî numai la masă şi la sala de clasă – şi-a suflecat mânecile şi amândoi ne-am pus pe treabă. Am curăţat camera, am spălat pereţii, iar dintr-un pled murdar pe care l-am scuturat şi l-am spălat am făcut covor. Noroc de soţie, care îşi luase trusa de cusut şi aşa a reuşit să repare perdelele (Doamne, cum arătau). Pe masă a pus nişte şervete pe care le aveam în valize. Ni s-a adus aşternut şi am scos al doilea ţarc, primind în schimb un pat (de fier) normal. Am curăţat dulapurile, mai bine zis am reparat rafturile rupte şi am „aranjat” baia. Şi uite aşa, proaspătul permanent şi manichiura soţiei s-au dus... „pe apa sâmbetei”.

Când am fost gata cu aranjatul, ne-am îmbrăcat frumos, soţia punându-şi o rochie nouă (mergeam doar la restaurantul hotelului, nu?) şi am coborât direct la cină. Pe mese, care erau fără faţă de masă, erau puse farfurii şi pahare de plastic, dar desigur fără şervetele!?!? (Mai fuseserăm noi pe la restaurante de hotel, dar chiar aşa...!). Şi iată, vine fata cu oala cu supă, mestecând obişnuita gumă în gură. Pune un polonic în farfuria soţiei şi mai ia altul, dar i-l scapă nici mai mult nici mai puţin, aşa fierbinte, direct în poală, pe rochia cea nouă. Ţipete, înjurături (fireşte pe româneşte), nu trebuie să spun câte au urmat. La care ea, „chelneriţa”, foarte candid întreabă: „*Az ma kara*[39]”?

Şi ăsta a fost începutul statutului de *ole hadaş* în ţară!!

Apoi, încet, încet, lucrurile au intrat pe făgaşul normal al vieţii de început nou, într-o patrie nouă, printre oameni noi, o limbă nouă care trebuia învăţată...

[39] Ce mare scofală s-a întâmplat? (*ebr.*)

APLAUZE PENTRU ISRAEL

Era o zi superbă, caldă, ca orice început de septembrie în Tirolul austriac. În dimineața aceea am hotărât să plecăm să vizităm St. Johan, un alt sat foarte frumos, nu departe de Westendorf, unde ne făceam concediul. La prânz, când ne-am întors din excursie, am intrat la centrul de taxiuri unde se vindeau biletele pentru „Alpenspektakel", care avea loc în seara aceea la Alpenrosensaal – sala mare de spectacole din sat. Apoi ne-am mai odihnit puțin stând pe terasa camerei noastre. De acolo se vedea muntele din fața noastră şi câmpiile de flori care făceau concurență florilor de la geamurile caselor din jur şi se auzeau talăngile vacilor ce păşteau iarba pe deal. Ne-am îmbrăcat, am luat maşina şi am plecat la spectacol. Vezi Doamne, sala era aşa de departe că-ți trebuiau vreo zece minute să ajungi pe jos. Dar... eram în concediu şi apoi, noaptea să vii pe jos... nu făcea... la aşa distanță, chiar dacă străzile sunt bine luminate.

În sfârşit, am ajuns destul de devreme, aşa că am parcat comod... departe... la douăzeci de metri de uşă şi am intrat. Era o sală din acelea mari, aş zice chiar enormă, cu nu mai puțin de 350 de locuri. Mai văzuserăm noi săli din acestea „uriaşe" de spectacole pentru turişti şi la Salzburg, şi la München, ba chiar şi în Ungaria.

Intrarea şi însăşi toată sala aveau pe dinăuntru pereții împodobiți cu stucaturi şi cu sculpturi în lemn, toate, desigur, cu motive tiroleze. În sală erau rânduite câteva mese lungi cu câte zece locuri de-o parte şi de alta şi câte două în fiecare capăt. Locurile noastre erau la masa numărul 3. Ne-am aşezat la capul mesei, să n-avem vecini şi să mă pot mişca în voie să filmez, căci luasem aparatul video cu mine. Încetul cu încetul, sala s-a umplut de lume. Erau prezenți turişti din nenumărate țări, care erau aduşi acolo cu autocarele, din toate centrele turistice din regiune. Spectatorii erau de toate vârstele şi de toate neamurile, din Finlanda până în Portugalia şi din Irlanda până în Slovacia.

Înainte de începerea spectacolului, actorii – îmbrăcați în portul național tirolez – au coborât în sală să vândă programe şi, cu ocazia asta, întrebau pe fiecare de unde este, ca să ştie şi ei – mi-am zis eu în sinea mea – fără să cred că întrebarea ar fi putut avea un scop anume. Ajungând la noi cu programele, Seppi – aflasem mai târziu că aşa îl chema pe acest actor, cântăreț şi dansator formidabil – s-a uitat la noi şi, adresându-ni-se în englezeşte, ne-a întrebat:

— „Sunteți cumva din Danemarca sau din Anglia?"

— „Nu" – i-am răspuns eu – „de mult mai departe!"

M-a privit plin de curiozitate, ca şi cum ar fi vrut să zică „totuşi de unde?"

— „Din Israel!" – i-am răspuns eu privirii lui.

— „*Aah, schön. Ja, sehr schön,*[40]” a zis el şi ne-a salutat cordial, întorcându-se pe scenă.

Spectacolul a început cu nişte cântece tiroleze executate la acordeon şi toate celelalte instrumente ale formaţiei, unii cântând chiar şi la câte două dintr-o dată. Au fost şi dansuri în „*lederhosen*[41]”, cu pălării şi pănglicuţe şi unele scenete tipic tiroleze, executate de aceiaşi actori.

La un moment dat îl aud pe Peter, conducătorul ansamblului, oprindu-se din cântatul la vioară, că zice:

— „Şi acum ia să vedem noi de unde avem astăzi spectatori”. „Sunt oaspeţi din Anglia”??

— „*Jaaa*![42]” se aud zeci de voci.

— „Avem oaspeţi din Danemarca??”

— „*Jaaaaaaaa*!” sună şi mai multe glasuri. Şi tot aşa mai departe.

Văzând acestea, i-am şoptit soţiei: „Numai să nu întrebe dacă sunt şi din Israel”. Dar era prea târziu, căci cu o secundă mai înainte, Seppi, care era la un pas de urechea lui, îi şi şoptise numele ţării noastre, aşa că veni întrebarea de care mă temusem:

— „*Haben wir Gäste aus Israel*?[43]”

În clipa aceea am crezut că va urma o linişte totală – în cel mai bun caz – dacă nu cumva nişte huiduieli.

Dar surpriza a fost mare. Soţia şi cu mine am ridicat câte o mână, încet, în linişte – parcă să nu se audă – iar eu cu cealaltă mână continuam să filmez.

Cei şase actori care se aflau pe scenă au început să aplaude, cum făceau la fiecare ţară care se striga. Şi... minune... Dintr-o dată toată sala a început să aplaude ca într-un cor, ridicându-se cu toţii în picioare.

Este de neînchipuit cât a fost de emoţionantă scena. Nouă nu ne venea să credem şi pur şi simplu ni s-au umplut ochii de lacrimi. Căci era evident că nu pe noi, cei doi bătrâni, ne aplaudau, ci ţara pe care o reprezentam, adică Israelul. Da, de necrezut şi totuşi aşa de adevărat!

Ce noroc că spectacolul era fără politică, fără presă şi fără oameni de stat.

Mai încolo, Peter a cerut ca din fiecare ţară să i se arate dacă se ştie cum se răspunde prin tril la „*Jodl*”. Şi desigur că iar au urmat aplauze la fiecare ţară. Şi, desigur, iar s-a auzit: „Şi acum este rândul Israelului”. Degeaba am dat noi din mâini.

---

[40] A, frumos. Da, foarte frumos. *(germ.)*

[41] Pantaloni din piele de caprioară (*germ*.)

[42] Daaa! (*germ.*)

[43] Avem oaspeţi din Israel? (germ.)

Atunci Peter a întrebat: „Nu ştiți să *Jodln*?” „Ba da”, am răspuns eu cu o voce abia auzită, aşa că îmi făcu semn cu mâna să mă ridic şi el a început. Când am răspuns cu trilurile ce se cereau, din nou toată sala a izbucnit în aplauze.

A doua zi, plimbându-ne pe străzile satului, deveniserăm figuri cunoscute, ni se făceau semne cu mâna, iar un irlandez pe care îl cunoscusem la spectacol ne-a strigat de pe trotuarul de vizavi:

— „*Hallo, Israel, how are you*[44]*?*” – de s-a auzit în întreaga stradă.

Şi toate acestea s-au întimplat cu adevărat, în realitatea toamnei 2002. Şi unde? În Tirol, în Austria, într-un sat plin de turişti europeni, sat care este însemnat pe hartă doar cu un punctuleț abia vizibil. Cu toate că la intrarea în sat (plină de flori ca, de altfel, tot satul) scrie pe o pancartă mare, ca şi pe toate prospectele lor noi: „Westendorf – das schoenstes Dorf” , adică: Westendorf – cel mai frumos sat din Europa, aşa cum i-a decernat titlul conducerea Uniunii Europene încă în 1998.

[44] Salutare, Israel, ce mai faceți? (*engl.*)